

SLOBODAN ILIC
(Sarajevo)

HURUFIJSKI PJESNIK VAHDETI BOSNEVI I NJEGOV DIVAN

U jednoj vjerskoj raspravi iz druge polovine 16. v. koju je 1973. objavio I. Mehinagić i koju uslovno naziva »ilmihalom«, prvi put se izričito spominju bosanske hurufije:

»... I tako je to potrajalo, i tako se postupalo sve dok nisu nastupila ova sadašnja vremena. U ovim vremenima pojaviše se hurufije, mulhidi, bezvjernici, hamzevije i zindici i proširise se po svijetu. Oni govorahu: 'Učeni ljudi ne postupaju po svome znanju' i tu parolu proširise u narodne mase isto onako kako su u nju proširili riječi bezboštva. Jer te zabludjele i zabludujuće grupe ljudi smatrahu svojim najvećim neprijateljima učenjački stalež i njeg su najvećma mrzili i prezirali. To zato, jer da nije bilo uleme, učenjaka, hurufije i hamzevije bi za nekoliko dana cijeli ovaj svijet preokrenuli i uvukli u svoje mezhebe. U tom bi uspjeli zato jer je ovo vrijeme doba prohtjeva i užitaka; a i njihovi mezhebi su prohtjevi i užici, a ne cijenjani islamski šerijat. Zbog toga je islamska ulema izdala fetvu i odlučila da se takvi raskolnici mogu pogubiti ... I ako te neuke muslimanske mase ostanu u ovom današnjem stanju, ovo zlo mišljenje o ulemi njih će postepeno odvesti u takav položaj da uopće neće postupati po mišljenju i savjetima učenih ljudi, već će govoriti: 'Ulema je razvratna i pokvarena, a mi smo dobri ljudi i pobožnjaci.' I tako će korak po korak primati vjerovanje hurufija. A hurufije će tada iskoristiti priliku i naći podasan put i načina da javno istaknu i objave i svoj raskolnički mezheb i svoje redovničke knjige, a to su Džavidani kebir i Džavidani sagir. I hamzevije će istodobno, a možda i ranije kad ih bude stotinu hiljada, javno istupiti, pa ko ne bude htio ući u taj red, izvršit će nad njima opći pokolj, a imetke im i životne namirnice opljačkati i popaliti ... «¹⁾

»Bezvjernicima i raskolnicima« na koje se obara pisac pomenutog rukopisa, pripadao je i derviš kojem je pravo ime, vjerovatno, bilo Ahmed, a bio je poznatiji po dva nadimka. Prvi, *Vahdeti*, pjesnički je pseudonim (*mahlas*) koji je sam izabrao želeći njime izraziti svoju privrženost učenju

---

1) Ibrahim Mehinagić, *Četiri neobjavljena izvora o hamzevijama iz sredine XVI vijeka*, POF XVIII—XIX, Sarajevo 1973, str. 223—224.

o egzistencijalnom monizmu *waḥdatu l-wuḥūd*). Drugi su mu prišili neprijatelji iz redova uleme: *Mulhid* — raskolnik, otpadnik od vjere.

Porijeklom je bio iz Dobruna, nedaleko od Višegrada, gdje je, čini se, i proveo dobar dio života, pošto se riječ *Dobruni* (Dobrunjanin) u više rukopisa nalazi iza njegovog imena. Nominalno je vjerovatno pripadao mevlevijskom mezhebu; stekao je vrlo široko obrazovanje, vjerovatno u Sarajevu i Istanbulu; često se selio, sigurno ne uvijek svojom voljom; pisao stihove kojim je stekao više neprijatelja nego prijatelja; prošao Bagdad, Basru i Hidžaz, da bi skončao onako kako je i počeo, u seocetu Ereḡli blizu Konje, iza 1603. godine.

Prvi koji je Evropi približio ime ovog vrlo zanimljivog pjesnika bio je njemački turkolog Joseph von Hammer koji, služeći se Rijazijevom tezkirom (biografijom pjesnika) iz 17. v. donosi jedan Vahdetijev distihon u njemačkom prevodu uz podatak da je pjesnik Bosanac, da je bio poznat kao *Mulhid Vahdeti*, kao i da je umro hidžretske 1008. (1598) godine.²⁾

Vidjećemo kasnije da ovaj Rijazijev podatak o 1598. godini kao godini pjesnikove smrti, prenose svi, od Bašagića do Šabanovića, međutim on neće biti tačan. Naime, u sarajevskom Vahdetijevom divanu nalaze se i dva hronograma³⁾ pisana povodom događaja koji su se zbili nakon 1598. Kasniji od njih slavi stupanje sultana Ahmeta I na prijesto, pa sa sigurnošću možemo tvrditi da je te, 1603. godine naš pjesnik bio živ.

Pionir na polju izučavanja naše književnosti na orijentalnim jezicima, Safvet—beg Bašagić u svom djelu »Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti« samo prenosi Hammerove podatke i prevodi distihon: »Ako čezneš za onijem svijetom, ne prestaj plakati, jer ko u snu plače, iz muka sna se budi.«⁴⁾ Kasnije je Bašagić saznao nešto više, pa u svojoj knjizi *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini* dodaje da je Vahdeti rodom iz Dobruna, da je bio derviš i da se istakao kao slobodouman pjesnik.⁵⁾ Kao godinu smrti navodi 1007. (1598) čime ispravlja Hammerovu grešku u preračunavanju hidžretskih u hrišćanske godine (1008. h. /1599—1600), mada nije najjasnije zašto je za polazište odabrao 1598. godinu, a ne hidžretsku 1008. kako je stajalo u izvoru. No, kako su oba podatka pogrešna, to pitanje gubi svaki značaj.

2) »Vahdeti II

gest. i. J. 1008 (1598)

Ein Bosnier, welcher insgemein Mulhad Vahdeti, d. i. der Frengest
Einheitsbekenner, hiess.

'Sehnst du nach and'rer Welt dich fahre fort zu weinen,
Denn wer im Schlafe weint, erwacht aus Traumes Peinen'.

/Rijasi/

(Joseph von Hammeer, *Die Geschichte der osmanischen Dichtkunst*
Pest, 1836, III, str. 98.

3) Pjesme br. 21. i 23.

4) Safvet-beg Bašagić, *Bošnjaci...*, Sarajevo 1912, str. 51.

Mislim da je riječ o drugom distihonu Vahdetijevog gazela koji se nalazi na strani 104b prekrasno ispisano rukopisa koji se čuva u Gazi Husrev-begovoj biblioteci pod brojem 2012 i koji je vjerovatno autograf poznatog sarajevskog pjesnika i kaligrafa Mehmeda Mejlija (umro 1195. h.):

»*Aḥiret ister iseñ dide giryâa ol kim
hâbda aḡlayân, ey dil, uyanup gülse gerek*«

5) Safvet-beg Bašagić, *Znameniti Hrvati...*, Zagreb 1931, str. 75.

Časopis »Gajret«, koji je izdavan u Sarajevu početkom vijeka, povremeno je objavljivao prevedene stihove poznatih arapskih, turskih i perzijskih pjesnika kao i naših pjesnika koji su pisali na orijentalnim jezicima. Rubrika je obično nosila naziv »Istočni parnas«, »Istočno biserje« i slično. U jednom od brojeva Safvet—beg Bašagić objavio je nekoliko stihova za koje kaže da pripadaju Vahdetiju Bošnjaku:

»Otvori usta nek iz njih biser se prospe!
To je moja hrana.
Nemoj se mučit šuteći kao gondže —
Na sred đulistana.

Kad narcis ugleda tvoje čarno oko,
Čudom se čudi.
A kad cipresa tvoj vitki stas spazi,
Hoće da poludi.«⁶⁾

Mehmed Süreyya, pisac djela *Sicill-i Osmani* u kojem daje biografije najznačajnijih ljudi turske carevine, kratko spominje i Vahdetija, kao pjesnika porijeklom iz Bosne, osumnjičenog za raskolništvo koji je umro u Ereğliju 1007. godine. Interesantno je da ga Süreyya naziva *Vahdeti Çelebi* što bi moglo da upućuje na eventualnu Vahdetijevu vezanost za mevlevijsko bratstvo.⁷⁾

Mehmed Tahir u svojoj knjizi *Osmanlı Müellifleri*, u podnožnoj bilješci koja se odnosi na Vahdeti Osman Efendiju, donosi dva distihona uz napomenu da je njihov sastavljač jedan drugi Vahdeti, vlasnik divana, beктаšija i hurufija.⁸⁾ Na margini primjerka knjige koji se nalazi u Gazi Husrev—begovoj biblioteci neko (Šabanović?) je zapisao »*Bu Bosnevi olsa gerek. Dobrun'da tevelliüd eylemişi*«. U pravu je jer se isti stihovi nalaze na početku jedne kaside na »elif« na strani 12b Vahdetijevog istanbulskog divana.

U svom radu *Najblištaviji dragulji o životopisima učenjaka i pjesnika Bosne*, objavljenom u Kairu na arapskom jeziku, Mehmed Handžić spominje i Vahdetija, ali ne kaže ništa više od Bašagića.⁹⁾ U srpskohrvatskoj verziji

6) Mirza Safvet, *Istočni parnas, Gajret*, VIII, br. 9, str. 155.

Ni pored najbolje volje nisam ni u jednoj pjesmi Vahdetijeva divana uspio da prepoznam gornje stihove.

7) »Vahdeti Çelebi — Bosnalidir, mülhidlikle müttehem idi, 1007' de Ergili'de fevt oldu, şairdir«. (Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, str. 604.)

8) »*Mir'at-ı cemâliünde zuhûr, eyledi Mevlâ*

Âyât-ı hutûtündadır esmâ've müsemmâ

Münşi'i ezel şafha-i hüsnünde serâser

Nutq-ı şifâtin künhi ile eyledi ifşâ

(U ogledalu tvoje ljepote pojavio se Svevišnji

U ajetima njegovih crta sva su Božja imena

Pisar vječnosti na stranici tvoje ljepote potpuno

Govor njegovih svojstava i njegovu suštinu otkri)

Manzumesinin nâzım sahib-i divan Vahdeti Efendi Bektaşi meşrep

Hurûfi mezhep olan diğer bir zattır«.

(Brusali Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Istanbul 1333. h., str. 182.)

9) »*Vahdati mağlasu şâcirin lâ nacrifu sma-hu wa kâna yulaqqabu bi-mulhidin lâ nadrî lima wa tuwuffiya sanata tamânin wa alfin la-hu şîrun bi-l-luğati t-turkiyya*«.

(Muḥammad ibn Muḥammad Al-Hânġi l-Bosnawî, *Al-ğawharu Lasnâ fi farâġimi 'ulamâ'i wa şuarâi Bosna*, Al-Qâhira 1349. h. str. 138.

istog djela objavljenoj dvije godine kasnije pod naslovom *Književni rad bosansko-hercegovačkih Muslimana Handžić* dodaje da je pjesnikovo pravo ime Ahmed (u tu će tvrdnju kasnije posumnjati) i umjesto 1008., kako je stajalo u kairskom izdanju, kao godinu Vahdetijeve smrti spominje 1007. godinu.¹⁰ Očigledno, pišući ovu drugu knjigu Handžić se služio i rukopisom koji sam uslovno nazvao »sarajevskim divanom« i na čijoj se prvoj strani nalazi neka vrsta sadržaja na arapskom jeziku. Između ostalih spominje se i Ahmed Vahdeti kao pisac zbirke gazela i jednog terdži-benda.¹¹)

Služeći se istim rukopisom Handžić je objavio dva članka, jedan o Vahdetiju i drugi o Husejnu Lâmekaniju, pjesniku — hamzeviji, vjerovatno našeg porijekla.¹²) U ovom prvom, Handžić daje prijevod jednog gazela i po šest bejtova iz dvije Vahdetijeve kaside, ukupno 24 dvostiha.¹³) Daje takođe kratak opis rukopisa kojim se služio, ne dajući njegov broj (moguće da je rukopis tada bio u privatnom vlasništvu) i komentariše Vahdetijeve stihove nalazeći u njima »bezbroy pretjeranosti koje se moraju osuditik«. Interesantno je da je Handžić naišao na Vahdetijev hronogram posvećen ustoličenju sultana Ahmeta, ali ipak brzopleto prenosi Bašagićev podatak o 1007. kao godini pjesnikove smrti. On smatra da je Vahdeti pripadao mevlevijskom redu, jer se u spomenutoj medžmui nalazi i jedan gazel u kome se veliča Mevlana Dželaluddin i mevlevije.¹⁴) Treba naglasiti da je ovaj, vrlo dobar, Handžićev rad postao ne samo osnov, već i isključivi izvor za skoro sve koji su se, na bilo koji način, bavili Vahdetijevom poezijom.¹⁵)

Riza Muderizović, tadašnji arhivar Zemaljskog muzeja u Sarajevu, 1931. godine u dnevnom listu »Jugoslovenska pošta« objavio je vrlo uputnu seriju članaka pod naslovom »Šta su to derviši«. Između ostalih spominje i »Bošnjak Šejh Vahdetija«, rodом iz Dobruna, umrlog 1008., koga posredno dovodi u vezu sa Hamzom Orlovićem. Muderizović iznosi interesantnu tvrdnju, (nažalost ne navodi izvor), da je Vahdeti bio »obljubljen od janičara i proste mase«, što upućuje na eventualnu vezu sa beктаšijama.¹⁶)

Najviše podataka o Vahdetijevom životu donosi poznati istoričar osmanske književnosti i istraživač praktičnog aspekta islamskog misticizma *Abdülbâkî Gyölpinârli* u knjizi *Mevlevizam nakon Mevlane*. Prenoseći podatke iz Ahdijeve tezkire *Gülşen-i Şucarâ* (Ružičnjak pjesnika) za Vahdetija kaže da je rodом iz Novog Pazara, što nije tačno, ali daje osnov za pretpostavku da je naš pjesnik dio života i tamo proveo. Vahdeti je bio učen i dobro je vladao perzijskim jezikom. Godine 986. (1578/1579) otišao je u Bagdad. Da bi stigao u Hidžaz i posjetio grobove imama, otišao je u Basru,

10 Mehmed Handžić, *Književni rad bosanskohercegovačkih Muslimana*, Sarajevo 1935, str. 53.

11) Koliko mi je poznato, to je jedini rukopis u kom se spominje Vahdetijevo pravo ime.

12) Mehmed Handžić, »Husejn Lamekani«, *Kalendar Narodna uzdanica* za 1942, str. 148—161.

13) GHB 3049, str. 37b, 38a; 38a-38b; 53b
Istanbul, Süleymaniye ktp. Selim Ağa. Haşim Paşa. 85/2, str. 29b, 30a; 11b-12a

14) Pjesma br. 18.

15) Mehmed Handžić, »Vahdeti«, *Glasnik IVZ*, IV, Sarajevo 1936, str. 194—200.

16) Riza Muderizović, »Šta su to derviši«, *Jugoslovenska pošta*, 6. 1. 1931, str. 5.

postao pisar divana Vali Mehmed Paše, poslije se sa pašom zaputio u Anadoliju. U Istanbulu je upoznao velikog pjesnika Bakija, i, čini se, prijateljevao s njim. *Gölpınarlı* smatra da je Vahdeti bio jedan od halifa mevlevijskog šejha Divane Mehmed Čelebija koji je i sam pisao hurufijsku poeziju sličnu Vahdetijevoj. Na kraju knjige, u kratkom izboru mevlevijske poezije, donosi jedan Vahdetijev gazel¹⁷⁾, služeći se njegovim istambulskim divanom.¹⁸⁾

Knjiga Hazima Šabanovića *Književnost muslimana BiH na orijentalnim jezicima* neizbježan je osnov za svako istraživanje koje, na ovaj ili onaj način, tretira književni rad naših stvaralaca na tri orijentalna jezika. U njoj autor daje kraće biografije 239 osmanskih pisaca za koje se zna, ili bar pretpostavlja, da su našeg porijekla. Vahdetiju Bošnjaku posvećuje osam stranica. Ako zanemarimo sitnije nepreciznosti koje možemo pripisati činjenici da je pisca smrt omela u završetku rada, pa nije stigao srediti i provjeriti sve podatke, ovo je daleko najkompletnija i najtemeljitija studija o Vahdetijevom životu i poeziji. Na početku, Šabanović daje pregled dotadašnjih istraživanja iz kog vidimo da mu nije bio poznat *Gölpınarlıjev* rad, kao ni stihovi koje je u »Gajretu« objavio Bašagić. Imajući u vidu hurufijske ideje kojima je prožeta Vahdetijeva poezija, Šabanović ga smatra beктаšijom, zaboravljajući da je, nakon istrebljenja hurufijske sekte, učenje nastavilo da živi i pod plaštom učenja većine, nominalno ortodoksnih, derviških bratstava, mada je, naravno, kod beктаšija taj uticaj bio najveći. Pobijajući Handžića, Šabanović kaže da se u mevlevijskom učenju ne nalazi ništa što bi protivrječilo šerijatu, što nije sasvim tačno. Heterodoksn »Šemsov ogranak« (Šems kolu) mevlevijskog bratstva sklon je prihvatanju alevi-batini učenja, pa i hurufijskog, u ništa manjoj mjeri od beктаšija.¹⁹⁾ Dokazujući svoju tvrdnju, Šabanović se poziva na terdži-bend u kojem se hvali beктаšijski pir Hadži Bektaš Veli, a koji su objavili *Sadeddin Nüzhet Ergün*²⁰⁾ i *Abdülbâki Gölpınarlı*,²¹⁾ i zamjera im što su pjesmu pripisali stotinjak godina mlađem pjesniku Halil Vahdeti-babi, beктаšijskom šejhu iz Dimotike u Grčkoj. Nažalost, *Gölpınarlıjeva* knjiga mi trenutno nije dostupna, kao ni drugo izdanje *Ergünovog* djela; međutim, imajući pred sobom pjesmu koju je *Ergün* objavio u prvom izdanju svojih »Beктаšijskih pjesnika«, mišljenja sam da su u pravu ipak njih dvojica, a ne Šabanović. Naime, pomenuti terdži-bend ne nalazi se ni u jednom od dva dosad poznata primjerka divana Vahdetija Bošnjaka, niti se i u jednoj od 139 pjesama njegovog divana spominje Hadži Bektaš ili njegovi sljedbenici. Takođe, vidljiva je i razlika u jeziku i stilu. Pjesme iz Vahdetijevog divana obiluju arapskim i perzijskim pozajmicama, dok je terdži-bend pisan jezikom mnogo bližim narodnom turskom jeziku, što je i osnovno obilježje beктаšijske poezije. Na kraju, Šabanović daje vrlo dragocjene podatke o rukopisu istambulskog

17) Pjesma br. 18.

18) *Abdülbâki Gölpınarlı, Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik*, Istanbul 1953, str. 285—286, 500—501.

19) O vezama između mevlevizma i hurufizma vidi: *A. Gölpınarlı, Mevlânâ, 'dan Sonra ...*, str. 310—317.

20) *Sadeddin Nüzhet Ergün, Bektaşi Şairleri ve Nefesleri, İstanbul* 1944, str. 390—392.

21) *Abdülbâki Gölpınarlı, Alevî-Bektaşi Nefesleri, İstanbul* 1963, str. 117—119 (bilj. Šabanovićeve)

divana, kao i o dva rukopisa u kojima se nalazi nekoliko Vahdetijevih stihova.²²⁾

U članku objavljenom 1968. godine u časopisu »Život« pod naslovom *Književnost bosanskih hamzevija* Muhamed Hadžijahić bavi se i Ahmedom Vahdetijem, međutim kako se rad uglavnom temelji na dva pomenuta Handžićeva članka o Vahdetiju i Lamekaniju, u njemu se ne iznosi ništa bitno novo. Za tvrdnju da je Vahdeti pripadao hamzevijama ipak nema valjanih argumenata.²³⁾

Naš najmarljiviji istraživač islamskog misticizma Džemal Čehajić pominje Vahdetija u dva rada (doduše, potpuno istim tekstom) — u članku pod nazivom *Vidovi stvaranja muslimanskih mistika porijeklom iz Bosne i drugih krājeva Jugoslavije od XV do XIX vijeka*,²⁴⁾ kao i u vrlo temeljitoj studiji *Derviški redovi u jugoslovenskim zemljama sa posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu*,²⁵⁾ međutim ni on ne kaže više od Šabanovića.

Vahdetija spominje i Fehim Nametak u radovima *Književnost bosansko-hercegovačkih muslimanā na turskom jeziku do XVII stoljeća*²⁶⁾ i *Književna građa u Zborniku Muhameda Enverija Kadića*²⁷⁾. Biografske podatke i on uglavnom prenosi od Šabanovića, međutim donosi i vrlo značajne podatke o tri rukopisa sa Vahdetijevim pjesmama koji se čuvaju kod nas.

Vahdetijevo se ime spominje u još nekoliko radova. U zborniku radova *Pisana riječ u Bosni i Hercegovini* daje mu se istaknuto mjesto među nekolicinom pjesnika našeg porijekla koji su pisali na turskom jeziku²⁸⁾, a gazel koji je preveo Handžić uvršten je u *Bosanskohercegovačku književnu hrestomatiju*²⁹⁾. Tim prije čudi da do danas nije izvršena ozbiljnija analiza njegovog divana i da se tako visok ugled koji poezija Ahmeda Vahdetija uživa među istoričarima naše književnosti na orijentalnim jezicima zasniva na dvadeset i četiri prevedena stiha.

Koliko mi je poznato, Vahdetijeve pjesme mogu se naći u sljedećim rukopisima:

1. Sarajevo, GHB 3049

»Sarajevski divan«. Medžmua sa stihovima više osmanskih pjesnika kao i nekim proznim sastavcima. Pismo dosta čitak nesh. Od naših pjesnika, pored Vahdetija, zastupljeni su još: Lamekani, Nergisi, Jahja Bosnevi, Hukmi, Nihadi, Firaki i Nišandži Mostari. 48 Vahdetijevih pjesama na stranicama 37b—40a, 42b, 48a—53b, 111a, 223a, 225b, 237b.

22) Hazim Šabanović, *Književnost muslimana BiH na orijentalnim jezicima*, Sarajevo 1973, str. 102—109.

23) Muhamed Hadžijahić, »Književnost bosanskih hamzevija«, *Život* (Sarajevo), april 1968.

24) Džemal Čehajić, »Vidovi stvaranja...«, *Godišnjak Odjeljenja za književnost*, III—IV, Sarajevo 1974, str. 31—32.

25) Džemal Čehajić, *Derviški redovi...*, Sarajevo 1986, str. 179—180.

26) Fehim Nametak, »Književnost...«, *Godišnjak Odjeljenja za književnost*, XI, Sarajevo 1982, str. 133—134.

27) Fehim Nametak, »Književna građa...«, *Treći program Radio Sarajeva*, XI, br. 38, Sarajevo 1982, str. 438—477.

28) Sulejman Grozdanić, »Pisana riječ na orijentalnim jezicima i alhamijado«, *Pisana riječ...*, Sarajevo 1982, str. 96.

29) *Bosanskohercegovačka književna hrestomatija. Starija književnost*. Sarajevo, str. 264—265.

2. Sarajevo, GHB Mskp. bez sing. »Târîh-i Enveri«
Muhamed Enveri Kadić (umro 1931.) na stranama 1—2 i 86—87 trećeg toma svog Zbornika donosi i 6 Vahdetijevih pjesama uz podatak da pripadaju Vahdeti Čelebiju, sposobnom pjesniku iz Dobruna kod Višegrada u Bosni, koji je bio živ 1000. h. godine i kasnije. Pismo čitljiva rik'a.
3. Sarajevo, GHB 2012
Prekrasno ispisana medžmua. Autograf sarajevskog pjesnika, kaligrafa i kadirijskog šejha Mehmeda Mejlija; najviše njegovih stihova. Pismo nesh-ta'lik. Na strani 104b jedan Vahdetijev gazel (»Gufte-i Vahdeti').
4. Sarajevo, GHB 2891
Medžmua koja sadrži stihove poznatih osmanskih pjesnika. Na strani 29a jedan Vahdetijev gazel, a na 29b jedan Vahdetijev tahmis na gazel Bakija.
5. Sarajevo, GHB 3141
Medžmua sa stihovima osmanskih pjesnika. Na strani 177a jedan Vahdetijev gazel.
6. Sarajevo, GHB 5357
Medžmua sa stihovima raznih osmanskih pjesnika. Između ostalog i jedan gazel koji bi mogao biti Vahdetijev.
7. Sarajevo, Narodna biblioteka 367-1
Medžmua sa stihovima raznih pjesnika. Od naših spominje se Mejli, Firaki, Jahja Efendi i Sirri, a na strani 90a jedna Vahdetijeva nazira, takođe na strani 92b dva Vahdetijeva gazela. Pismo lijep nesh ta'lik.
8. Sarajevo, Orijentalni institut Mskp. 936
»Travnička medžmua«. Na strani 14a, b, tahmis Vahdetija na gazel Bakija.
9. Mostar, Arhiv Hercegovine Mskp. 510
Tahmis Vahdetija na gazel Bakija.
10. Istanbul, Süleymaniye ktp. Selim Ağa. Haşim Paşa.
Mskp. 85/2
»Istambulski divan«. Sadrži 139 pjesama u alfabetskom poretku prema rimi. Prilično nečitka rik'a. Str. 11b—36b. Između 29. i 30. stranice nedostaje nekoliko listova.
11. Istanbul, Millet ktp. Mskp. 285
Nekoliko Vahdetijevih pjesama na str. 1—6.
12. Istanbul, Istanbul Üniversitesi ktp. Mskp. T—801
Terdži-bend Vahdetija u slavu Alija i imama zapisan na margini rukopisa Hudajijevog divana.
13. Istanbul, Istanbul Üniversitesi ktp. Mskp. 2604
Na strani 125b jedan Vahdetijev gazel.
14. Bursa, Orhan ktp. Mskp. 135
Nekoliko Vahdetijevih stihova.

Interesantno je da se u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu čuva i rukopis (GHB 2916) uveden kao »Divân-i Vahdeti«, međutim radi se o divanu Usûlija, jednog drugog hurufijskog pjesnika čiji stihovi, doduše, dosta sličie Vahdetijevim.

Temu koja dominira njegovom poezijom Vahdeti je želio naglasiti i svojim pjesničkim pseudonimom. Najviše je stihova u kojim se tumači *vahdet-i vudžûd* — učenje o jedinstvu svega postojećeg, životu kao privremenoj odvojenosti od Boga i smrti, kao ponovnom sjedinjenju, kao i stihova u kojima se izlažu osnovne postavke hurufijskog učenja o skrivenom značenju slova iz kojih je, prema Fazl Hurufiju, nastao sav materijalni svijet.

Znatan dio divana zauzimaju i pjesme-pohvalnice (*medhije*), najčešće u slavu Fazlullaha i prvog šiitskog imama Alija. Tu bi spadao i *gazel* u kojem se hvali Mevlana Dželaluddin, hronogrami, kao i jedna od najljepših pjesama u divanu—elegija (*mersije*) za Halil—begom.

Iako nijedna od pjesama nije isključivo satira (*hedžv*), pjesnik se, obično, nakon pohvale Fazlullaha i obrazloženja osnova njegovog nauka, obara na vjerske autoritete koji odbacuju i osuđuju hurufijska učenja. S obzirom na vrijeme u kom je Vahdeti živio, satire bi se mogle odnositi na bosanskog mullu Bali Efendiju i njegovog *nâiba* Hasana Kafiju Pruščaka, koji su se istakli u progonima heretičkih sekti u Bosni polovinom 16. vijeka.

Posljednju grupu pjesama, zastupljenu uglavnom kraćim pjesničkim formama, možemo uslovno nazvati ljubavnom poezijom. Uslovno, jer su takvi stihovi kod pjesnika—sufija uglavnom posvećeni Bogu — »čas ponovnog sastanka« je čas smrti kad se »kapljica vraća moru, a trunka zemlji«, a »zagrljaji voljene« su rijekti trenuci »iskliznuća« kada se derviš osjeti objektom božje naklonosti ili djelomično stopljen s Bogom.

Ako nam se, čitajući Vahdetijeve stihove, učini da su opisi drage malo više konkretni, a njegovi osjećaji prema njoj malo više puteni i da želja za sastankom s njom više zvuči kao želja za životom nego želja za smrću, moramo se sjetiti da za našeg pjesnika lijepi objekat njegove ljubavi nije tek božje ogledalo već sâmo božje lice. Ako smo stvoreni na njegovu sliku i priliku, onda ničeg nema u Bogu čega ne bi bilo u čovjeku. (»Kaplja je takođe voda, samo je odvojena od vode«, kaže Vahdeti). Ako prihvatimo pjesnikov stav da je čovjek zbog ograničenosti svojim čulima božju ljepotu kadar vidjeti samo u ljepoti njegovih stvorenja, pitanje da li je njegova ljubavna poezija odraz čulne, ovozemaljske ljubavi ili pak, duboke pobožnosti, postaje sasvim beznačajno. Biće nam jasnije i »ludilo« pjesnika—hurufije Temennâjija koji je klanjao pred svakom ljepoticom koju bi vidio, kao i stih hurufijskog mučenika Nesimija koji svojoj dragoj veli: »*Saňa kimdiür deyen kim Ħaq degilsin? Seni Ħaq bilmeyen Ħaq'dan cüddâdur*«. (Ko je taj koji kaže da ti nisi Bog? Ko ne spozna da si ti Bog, od Boga je odvojen).

TERDŽI—BEND

1.

- Sarajevo, Gazi Husrev—begova biblioteka. Mskp. 3049, str. 38b, 39a.
- Istanbul, Süleymaniye kütüphanesi. Selim Ağa ktp. Üsküdar, Haşim Paşa kitaplar. Mskp. 85/2, str. 33b, 34a.
- Istanbul, İstanbul Üniversitesi kütüphanesi. Mskp. T 801

- 1 *Ḥadret-i Faql-î Eḥad'dan yine rûz-i ezeli*
Şûret³⁰⁾ i muḥkem ile ayrılaşuban quvvet eli
- 2 *Qudretile yoğırup âteş ü³¹⁾ bâd âb u gülî³²⁾*
Mesken edindi o dem kendi³³⁾ için cân u ³⁴⁾ dili
- 3 *Kimdür ol kim bilen dersen eger cân u dili*
Sîrr-î Haq nûr-i Muḥammed Esedullâh velî
- 4 *Ve cAlîyy ü cAlîyy ü cAlîyy ü cAlî*
- 5 *Noqta-i »bâ«-î nübüvvet raqam levḥ ü qalem*
Menbac-î sîrr-î velâyet mâqarr-î cûd ü kerem
- 6 *Mazhar-î ekmele ü evlâ kelimât-î aczam*
- 7 *Ezelidür ebedidür fe-te'emmül fe-efhem*
Sîrr-î Haq nûr-i Muḥammed Esedullâh velî
- 8 *Ve cAlîyy ü cAlîyy ü cAlîyy ü cAlî*
- 9 *Kâşif-i sîrr-î suhen bâb-î culûm-i Aḥmed*
Vâşîl-î dât-î ezel »Qul huwa l-lâhu aḥad«
- 10 *Vaşf-î dâtında ³⁶⁾ nüzüle eyledi »Al-lâhu şamad«*
Nuṭq-î Haq'dur şifati »Lam yalid wa lam yûlad«
- 11 *»Lam yakun« dersin olur aña »La-hu kufuwan aḥad«*
Sîrr-î Haq nûr-i Muḥammed Esedullâh velî
- 12 *Ve cAlîyy ü cAlîyy ü cAlîyy ü cAlî*
- 13 *Ne ki var esfel ü aclâda serâser tâ *Ḥut*³⁷⁾*
Gökdeki şems ü qamer yerdeki lacl ü yâqût
- 14 *Dest qabḍında durur câlem-i melek ü melekût*
Feyḍ lutfından anuñ buldî qamer nûrla qût ³⁸⁾
- 15 *Pâdişâh-î dil ü cân server-i şâh-î lâhût*
Sîrr-î Haq nûr-i Muḥammed Esedullâh velî
- 16 *Ve cAlîyy ü cAlîyy ü cAlîyy ü cAlî*
- 17 *Şeh Ḥüseyn ile Ḥasan kenz-i kerem kân-î caṭâ³⁹⁾*
Quds zahrından anuñ geldi vücûda haqqâ
- 18 *Birisi⁴⁰⁾ şâh-î şühedâ⁴¹⁾ birisi şâh-î culemâ*
Birisi qurş-i qamer birisi de şems-i quḥâ
- 20 *Sözümün mâ-ḥaşali bu durur ey ehl-i şafâ*
Sîrr-î Haq nûr-i Muḥammed Esedullâh velî
- 20 *Ve 'Alîyy ü 'Alîyy ü 'Alîyy ü 'Alî*

30) Riječ »şûret« u sarajevskom divanu označena je simbolom

31) U istambulskom rukopisu bez »vav«-a

32) U istambulskom divanu je zamijenjeno mjesto stihovima 1b i 2a

33) U sarajevskom rukopisu: kendü

34) U ist. rukopisu bez »vav«-a

35) U istambulskom rukopisu: *hâdî-i nûr-i beşer*

36) U istambulskom divanu pogrešno: *dâtında*

37) U istambulskom divanu pogrešno *ḥâd*

38) U sarajevskom divanu: *Feyḍ lutfından anuñ buldî o dem nûrla qût*

39) U sarajevskom rukopisu ovaj stih glasi: *Ḥasan ile Ḥüseyn şâh-î kerem kân-î caṭâ*

40) U sar. rukopisu: biri

41) U ist. divanu: *birisi şâh-î şehidân*

- 21 *Ĥadret-i cAbid ü Bâqîr şeh-i ĥayl-i fuqarâ
cIzzet-i Caçfer-i Şâdîq siper-i tîr-i qađâ*
- 22 *Mûsâ-i Kâzîm ile ol şeh-i teslim ü Riđâ
Şeh Taqî ile Naqîât-îru'us⁴²)-î fuşahâ*
- 23 *Cümlesi nûr-i ezel vâqîf-i sirr-î »Tâ-Ĥa«*
- 24 *Ve cAlîyy ü cAlîyy ü cAlîyy ü cAlî*
- 25 *Vahdeti seyf-i Ĥüdüâ⁴³) qâtil-i aşhâb-î Caĥîm
cAsker'îdür ki anuñdur yine cennât-î nacîm*
- 26 *Mehdî-i Devri zamân vâqîf-î esrâr-î qadîm
Ĥadret-i Fađl⁴⁴)-î Ĥüdüâ kâşif-i Qur' ân-î caẓîm*
- 27 *Noçta-i evvel ü âĥîr-i suhen-i Rabb-i kerîm⁴⁵)
Sîrrîî Ĥaq nûr-i Muĥammed Esedullâh velî*
- 28 *Ve cAlîyy ü cAlîyy ü cAlîyy ü cAlî*

PREVOD:

- 1 Na dan pravječnosti, ponovo, milošću Jednoga⁴⁶)
Sa nepromjenljivim likom izdvojila se ruka moći
- 2 Snažno zamiješala vatru i zrak, vodu i zemlju
Tada nastanila sopstvenu dušu i srce
- 3 Ako pitaš ko je taj što zna dušu i srce
Tajna Istine ⁴⁷), svjetlost Muhammeda, Božji lav, Uzvišeni
- 4 Ali i Ali i Ali i Ali
- 5 Tačka pod »b« ⁴⁸) profetstva, cifra, levha i pero
Izvor tajne svetosti, boravište velikodušnosti i milosrđa
- 6 Najsavršenije i najsvetije očitovanje velikih riječi
Putokaz džinima i ljudima, vođa svjetlu Milosrdnog ⁴⁹)
- 7 Bez postanka je i bez kraja, i domišljat, i razuman
Tajna Istine, svjetlost Muhameda, Božji lav, Uzvišeni
- 8 Ali i Ali i Ali i Ali
- 9 Otkrivač tajne riječi, vrata nauka Ahmeda ⁵⁰)
Dosegao je suštinu pravječnosti »Reci, Allah je jedan«
- 50) Jedno od imena profeta Muhameda

42) ru'ûs

43) U ist. divanu: *Eĥad*44) U sarajevskom divanu kao i u Kadićevom zborniku riječ »fađl« je zamijenjena simbolom . Inače, u cijelom Vahdetijevom divanu, što je manir svih hurufijskih pjesnika, drugi dio Fazlullahovog imena najčešće je zamijenjen jednim od sinonima riječi »Allah« (*Ĥaq, Eĥad, Vâĥîd, İzed, Yezdân itd.*)

45) U ist. rukopisu su ovom i prethodnom polustihu zamijenjena mjesta.

46) Igra riječi: »fađl-i Eĥad« = *Fazlullah*

47) Boga

48) simb.: početak

49) Boga

- 10 U opis Njegove suštine objavljeno je »Allah je vječan«
Riječi Božje su da je njegovo svojstvo »Nije rodio i nije rođen«
- 11 »Nije«, da kažem, »Njemu niko ravan«⁵¹⁾
Tajna Istine, svjetlost Muhameda, Božji lav, Uzvišeni
- 12 Ali i Ali i Ali i Ali
- 13 Šta je to što ima ispod i iznad sve do sazvežđa Ribe
Na nebu sunce i mjesec, na zemlji dragi kamen
- 14 U njegovoj je šaci svijet anđela i kraljevstva Božjeg
Iz njegove se milosti mjesec nahranio svjetlošću
- 15 Padišah srca i duše, knežević božanskog šaha
Tajna Istine, svjetlost Muhameda, Božji lav, Uzvišeni
- 16 Ali i Ali i Ali i Ali
- 17 Šah Husejn⁵²⁾ i Hasan⁵³⁾, riznica dobrote, rudnik velikodušnosti
Uistinu se Duh sveti pojavio iza njegovih leđa
- 18 Jedan kralj mučenika, drugi kralj učenjaka
Jedan disk mjeseca, drugi jutarnje sunce
- 19 Suština mojih riječi je ovo, ej, ljudi čista srca
Tajna Istine, svjetlost Muhameda, Božji lav, Uzvišeni
- 20 Ali i Ali i Ali i Ali
- 21 Uzvišeni Abid⁵⁴⁾ i Bakir⁵⁵⁾, šah sirotinje
Slavni Džafer Sadik⁵⁶⁾, štit od strelica nesreće
- 22 I Musa Kazim⁵⁷⁾, taj šah pokornosti i Riza⁵⁸⁾
Šah Taki⁵⁹⁾ i Naki⁶⁰⁾, kruna poglavara rječitosti
- 23 Svi su svjetlo pravječnosti, zavještači tajne »Tâ—Hâ«⁶¹⁾
Tajna Istine, svjetlost Muhameda, Božji lav, Uzvišeni
- 24 Ali i Ali i Ali i Ali
- 25 *Vahdeti*, mač Božji, ubica žitelja pakla
Askeri⁶²⁾ je onaj kome pripadaju rajske bašte
- 26 Mehdi, »Propast vremena«,⁶³⁾ zavještač drevnih tajni
Uzvišeni Fazlullah, rasvjetljivač velikog Kur'ana
- 27 Prva i posljednja tačka riječi plemenitog Gospodara
Tajna Istine, svjetlost Muhameda, Božji lav, Uzvišeni

51) Pjesnik je u stihove uklopio kompletnu 112. suru Kur'ana
(*Šûratu-t-tawhîd*)

52) Treći šiitski imam, Alijev sin i prorokov unuk; mučenički ubijen 680.
u Kerbeli u Iraku od strane vojnika omajadskog halife Jezida I.
Njegov grob je i danas šiitsko mjesto hodočašća, a datum njegove
smrti (10. muharrema) za sve šiite dan je duboke žalosti.

53) Husejnov brat i drugi šiitski imam; umro (vjerovatno otrovan) 669.
godine.

54) Četvrti šiitski isam Zejnul-Abidin; umro oko 712.

55) Peti imam Muhammed Bakir; umro 731.

56) Šesti šiitski mima; otrovan 765. u Medini.

57) Sedmi šiitski imam; ubijen 799. u Bagdadu.

58) Osmi imam Ali Riza; ubijen 818. u Tusu.

59) Taki (pobožni) — nadimak devetog imama Muhammeda Dževada,
ubijenog 835. u Bagdadu.

60) Naki (čisti) — nadimak desetog imama Ali Hadija; umro 868.

61) »Tâ-Hâ« — naziv dvadesete sure Kur'ana.

62) Jedanaesti šiitski imam Hasan Askeri; umro 874.

63) Dvanaesti i posljednji šiitski imam Muhammed Mehdi Muntezar (očeki-
vani), koji će se pojaviti pred sudnji dan.

28 Ali i Ali i Ali i Ali

GAZELI

— Sarajevo, Gazi Husrev-begova biblioteka. Mskp. 3049, str. 40a

- 1 *Genc-i dilde hazînemüz vardur
Hâk içinde defînemüz vardur*
- 2 *Yedi deryâyî geçmege ey dil
Fađl-î⁶⁴) Ħaq'dan sefinemüz vardur*
- 3 *Her nefis caşqla temevvüc éder
Kîneden pâk sînemüz vardur*
- 4 *Ser-kûyîñî mesken édineli
Kacbe ile Međîne'müz vardur*
- 5 *Vahdet (i) eşk-i terden özüñne caceb
Yâra lâyîq dâĦî nemüz vardur.*

PREVOD:

- 1 U riznici srca bogatstvo imamo
U utrobi zemlje zakopano blago mi imamo⁶⁵⁾
- 2 Sedam mora da pređemo, ej srce⁶⁶⁾
Fazlullaha lađu mi imamo
- 3 Svaka duša ljubavlju leluja
Grudi od zlobe čiste mi imamo
- 4 Otkako im trgove nastaniše
Kabu i Medinu mi imamo⁶⁷⁾
- 5 *Vahdeti* se čudi potoku tvoje suze
Da Voljenog dostojni budemo šta još imamo.

3.

— Sarajevo, Gazi Husrev-begova biblioteka. Mskp. 3049, str. 48a

— Istanbul, Süleymaniye kütüphanesi. Selim Ağa. Ħaşim Paşa. Mskp. 85/2,
str. 29a

- 1 *Her dilde nihân dîdede peydâ sen imişsin
Bu cümle merâyâda hüveydâ sen imişsin*

64) Vidi bilj. 44

65) »Kuntu kanzan mahfiyyân fa-ahbabbtu an u-rafâ fa-Ħalaqtu l-Ħalqa li-u-rafâ« (Bijah zakopano blago i poželjeh da budem spoznat i stvorih svijet da bih to postao) - među dervišima često citirani i tumačeni hadis qudsi, tj. hadis u kome, kroz usta Muhamedova, o sebi govori sam Bog.

66) Misli se na sedam nebeskih sfera ili na sedam etapa na mističnom putu.

67) Tj. u grudima nema mjesta za pakost i mržnju jer su prilaze sokacima srca nastanili sveti gradovi.

- 2 *Qalbümde ve çeşmümde seni toptolu gördüm*
Her derrede kevn qatrada deryâ sen imişsin
- 3 *Bu hüsn ü leâfetde görüb rûyunı bildüm*
Firdevs-i berin carş-ı mucallâ sen imişsin
- 4 *°Aşîqlara göstermek için Faql-ı Hüdâ'yî*
Her vechle mir'ât-î mücellâ sen imişsin
- 5 *Eflâk nücüm ile melâ'ik gece gündüz*
Tâvf eylediği⁶⁸⁾ Kâbe-i culyâ sen imişsin
- 6 *Ey cân peder-i Adem iseñ nuqumî gûş et*
Külliyet-i esmâ vü müsemmâ sen imişsin
- 7 *Ey Vahdetî, bulduñsa eger vahdet-i Haqq'î*
Nûr-î Ehâd u Vâhid-i yektâ sen imişsin.

PREVOD:

- 1 U svakom srcu skriven, oku jasan Ti si
U svim ovim ogledalima vidljiv Ti si
- 2 Ja sam te u svom srcu i oku u cjelosti vidio
U svakoj čestici kosmos, u kapljici more Ti si
- 3 Gledah ovu ljepotu i nježnost i poznadoh tvoje lice
Uzvišeni Firdevs⁶⁹⁾ i visoki Arš⁷⁰⁾ Ti si
- 4 Ašicima⁷¹⁾ da pokaže Fazlullaha
Na svakom licu blještavo ogledalo Ti si
- 5 Uzvišena Kaba koju danonoćno anđeli
I nebesa sa zvjezdama oblijeću Ti si
- 6 Dušo, ako si ti otac Ademov, počuj šta ću reći:
Zbir svih Božjih imena Ti si
- 7 Ej Vahdeti, ako si dosegao jedinstvo Istine
Svjetlo Ehada⁷²⁾ i Vahida⁷²⁾ ujedno Ti si.

4.

- Sarajevo, Gazi Husrev-begova biblioteka. Mskp. 3049, str. 48a
— Istanbul, Süleymaniye ktp. Selim Ağa. Haşim Paşa. Mskp. 85/2, str. 27b,
28a.

- 1 *Dilâ tâ kim esîr ü bende-i Faql-î Mübîn oldum*
Tamâmî on sekiz biñ câleme şâh gezîn ondum
- 2 *Duhûl-ü Kâbe-i maqşûde yol buldum cemâlünden*
Hâlâş oldum belâlardan qađâlardan emîn oldum
- 3 *Mekân u lâ-mekânun şîrrînî idrâk edilden dil*
Serîr-i carş ü fers üzere emîrâne mekîn oldum
- 4 *Hutûtuñla cidârundan münaqqas oldî levh-i dil*
Zamân-î devletiñde pâdişâhum ben zemîn oldum

68) U istanbulskom divanu: tavâf edügi

69) rajska bašta, raj

70) božanski prijesto, za hurufije tak. ljudsko lice

71) tj. dervišima

72) Božja imena

- 5 *Müsaḥḥir qılmaq içün üns ü ḥubbini ism-i aʿzamla*
Süleymân zamân u Ḥâtem ü naqş-ı nigîn oldum
 6 *Vücûdum*⁷³⁾ *ser-be-ser bir nüsha-ı kübrâ imiş elḥaq*
Kitâb-ı naqş-ı Âdem'den yine metn-i mefîn oldum
 7 *Edüp kesb macârif Faḳl-ı Ḥaq'dan Vahdetî-mânend*
Emîn-i cilmül-esmâ rehîn-i ân u in oldum.

PREVOD:

- 1 Srce, da bih postao sluga i rob Fazlullahov
 Svih 18000 svijetova šah odjednom postadoh
 2 Put do ulaza u željenu Kabu nađoh kroz tvoju ljepotu
 Iz muka se spasih, od nevolja siguran postadoh
 3 Tajnu svijeta i ne-svijeta⁷⁴⁾ srce je spoznalo
 Na prijestolju neba i zemlje carski zasjedoh
 4 Crtama tvog lica i tvojim obrazima izvezena je levha srca
 U doba tvoje vladavine, moj padišahu, ja zemlja postadoh
 5 Da bih zadobio naklonost i ljubav Velikog imena⁷⁵⁾
 Doba Sulejmana, pečat mu i šara na prstenu postadoh
 6 Moje je tijelo, uistinu, tek jedan doslovni prijepis
 Urešene knjige Ademove ponovo pouzdani tekst postadoh
 7 Usvojivši učenja Fazlullahova neko poput Vahdetija
 Čuvar nauka o imenima⁷⁶⁾, zalog ovog i onog⁷⁷⁾ postadoh.

5.

— Sarajevo, Gazi Husrev—begova biblioteka. Mskp. 3049, str. 48a

- 1 *Kimdür esrâr-ı kâ'inâtî bilen*
Müfredât u mürekkebâtî bilen
 2 *Kendü dât ü şifâtın aḥlamadın*
Qani ey dül Şifât ü Dât'î bilen
 3 *Şifât ü Dât'dan dem ursa n'ola*
Müteşâbihle muḥkemâtî bilen
 4 *«İlm-i esmâyî bildi âbâdan*
Muşaf râ-yi ümmehâtî bilen
 5 *»Sırrun mâ fi-d-ḍamîr« 'e buldî vuqûf*
Ḥaṭ levḥ-i mükerremâtî bilen
 6 *Yıqmaz aslâ gönül yapardırlar*
Ḥasenât ile seyyi'âtî bilen
 7 *Hiç vériür mi dilâ memba'-ı memâta vücûd*
Memba'-ı çeşme-i ḥayâtî bilen
 8 *Şeyḥüm olsun cihânda Vahdetiyâ*
Bu su'âlât u müşküllâtî bilen.

73) U sar. divanu: vücûda

74) tj. Boga

75) Boga

76) »cilmül-esmâ« — nauka o Božjim imenima i njegovim atributima

77) tj. ovog i budućeg života

PREVOD:

- 1 Ko je taj koji zna tajne svemira
Kome su jasne sve riječi i izrazi?
- 2 Ne spoznavši sopstvenu suštinu i svojstva
Gdje je taj, srce, koja zna suštinu i svojstva Boga?
- 3 Naklapa o Svojevstvu i Suštini
Ovaj koji zna tek tumačenje jasnih i nejasnih ajeta Kur'ana
- 4 Spoznao je da su nebeske sfere izvor nauka o imenima
Ko zna da je Kur'an u »majčinim crtama«⁷⁸⁾ na licu
- 5 Spoznao je riječi »Tajna je ono što je u srcu«⁷⁹⁾
Ko zna da su crte lica levha časnih djela
- 6 Neće uništiti one koji srce pripreme
Onaj koji zna sva dobra i loša djela⁸⁰⁾
- 7 Pridaje li uopšte važnost smrti, srce
Onaj koji je spoznao vrelo izvora života?
- 8 Neka moj učitelj na ovom svijetu bude, o *Vahdeti*
Onaj koji zna ova pitanja i probleme.

6.

- Sarajevo, Gazi Husrev-begova biblioteka. Mskp. 3049, str. 49a
— Istanbul, Süleymaniye ktp. Selim Ağa. *Haşim Paşa*. Mskp. 85/2, str. 26a

- 1 *Bâ'it-i dâd-i âh imiş zülfün*
Bir belâ-yi siyâh imiş zülfün
- 2 *Mülk-i Çin ü Haşâ eyle hasta*
Ser-be-ser-i pâdişâh imiş zülfün
- 3 *Sâyesi zâ'il olmasun başdan*
Zîl nûr-i âla imiş zülfün
- 4 *Zîr-i bâlinde şaqlar ervâhî*
Cümle-i halqa penâh imiş zülfün
- 5 *Vahdetî rûyün üzere gördi dedi*
Burquc-i mihr ü mâh imiş zülfün

PREVOD:

- 1 Uzrok uzdaha tvoj je uvojak
Jedna crna nesreća tvoj je uvojak
- 2 Carstvo Kine i Hataja⁸¹⁾ razbolje
Padišahu ravan tvoj je uvojak

78) »Majčinim linijama« (*haţt-i üm*) kurufije nazivaju kosu, obrve, četiri reda trepavica (ukupno sedam), što povezuju sa sedam ajeta iz Fatihe.

79) Na arapskom jeziku

80) Bog

81) Sjeverna Kina

- 3 Neka ne iščezne iz glave njegova sjenka
Sjena purpurnom svjetlu tvoj je uvojak
4 Ispod svoga krila skriva duše
Cijelom svijetu utočište tvoj je uvojak
5 Vidjevši tvoje lice, *Vahdeti* za njega reče:
Koprena suncu i mjesecu tvoj je uvojak.

7.

- Sarajevo, Gazi Husrev—begova biblioteka. Mskp. 3049, str. 49a
— Istanbul, Süleymaniye ktp. Selim Ağa. *Haşim Paşa*. Mskp. 85/2, str. 23b

- 1 *Bir nefis dil-i firâqa doymaz imiş*
Hîç kez⁸²⁾ iftirâqa doymaz imiş
2 *Kâh-i Qâf olsa fi-l-metel câşiq*
Ateş-i iştîyâqa doymaz imi;
3 *Mahv olur yâri gördügi demde*
Ehl-i caşq icinâqa doymaz imiş
4 *Tâq-i Kesrâ ve qaşr-î Keykvâvus*
Gerdiş iñbâqa doymaz imiş
5 *Mihr-i rûyüñ görince Vahdeti-ves⁸³⁾*
Mihr ü meh-i iñtirâqa doymaz imiş.

PREVOD:

- 1 Duši slušanja jezika razdvojenosti nikad nije dosta
Nikad tuge zbog rastanka nije dosta
2 I planina *Kâf* ⁸⁴⁾ da je, na primjer, zabljubljeni
Vatrom čežnje neće se zasititi
3 Umire u trenutku kada ugleda Voljenog
Zaljubljenim zagrljaja nikad nije dosta
4 Kosroesov ⁸⁵⁾ luk i dvorac Kejkavusa ⁸⁶⁾
Da prime kruženje nebeskih sfera nisu dovoljni
5 Kada nebo kao *Vāhdeti* vidi sunce tvoga lica
Da se sunce i mjesec spoje nisu mu dovoljni.

8.

- Sarajevo, Gazi Husrev—begova biblioteka. Mskp. 3049, str. 49b
— Sarajevo, Gazi Husrev—begova biblioteka. Mskp. 3049, str. 50a⁸⁷⁾
— Istanbul, Süleymaniye ktp. Selim Ağa. *Haşim Paşa*. Mskp. 85/2, str. 28a

82) U sar. divanu: hîç kes

83) U ist. divanu ovaj stih glasi: *Mihr-i rûyüñ görince Vahdeti yârüñ*

84) Mitološka planina koja okružuje svijet

85) Legendarni perzijski vladar

86) Perzijski vladar iz legendarne Kej-dinastije

87) U sarajevskom divanu ova je pjesma dvaput zapisana i to na dvije susjedne stranice, vjerovatno greškom prepisivača.

- 1 *Baqmadî hâl-i dil-i zârûme ol yâr benüm⁸⁸⁾*
Hâlûme gülse baqap yaraşur ağıâr benüm
- 2 *Ger seniñse n'ola ol zülf cidâr r reptâr*
Dâd-i âh âteş-i dil eşk-i kehribâr benüm
- 3 *Münkir-i bâde olan zâhidi gördüm yolda*
Keh bu divâr benüm der keh o divâr benüm
- 4 *Zülf ü ruhsârûna dil verdüm ezelden ey mâh⁸⁹⁾*
Iltizâm ile benüm nâr benüm dâr benüm
- 5 *Ne đarar Vahdetiyâ eskise ger hırqa-i ten*
Nev-be-nev tâze vü ter hırqalarum var benüm.

PREVOD:

- 1 Ne haje ta voljena za stanje mog bolnog srca
Smije se gledajući moje muke i ugađa drugima
- 2 Ako ti imaš uvojak i obraz i graciozan hod
U mene je uzdah, plamen srca i jantar suze
- 3 Na putu sretoh isposnika koji prezire vino
Kako govori »ovaj zid je moj«, »onaj zid je moj«⁹⁰⁾
- 4 Tvome liku i uvojkju od praiskona srce dadoh⁹¹⁾, ej mjeseče
Moja je naklonost, moja vatra i drvo
- 5 Kakva je šteta, o *Vahdeti*, ako je pohaban ogrtač tijela
Uvijek iznova sasvim nove ogrtače ja imam.

9

- Sarajevo, Gazi Husrev—begova biblioteka. Mskp. 3049, str. 49b
— Sarajevo, Gazi Husrev—begova biblioteka. Mskp. 3049, str. 50a⁹²⁾
— Istanbul, Süleymaniye ktp. Selim Ağa. Haşim Paşa. Mskp. 85/2, str. 28a

- 1 *Pîrlîk qadem bükür ger ol civânî görmesem*
Nâr görmez çeşmüm ol şems-i cihânî görmesem
- 2 *Cism-i vîrânî qoyp ey dil bütîn dünyâ ile*
Cânum ârâm eylemez ol yâr-i cânî görmesem
- 3 *Kâh zülfîn⁹³⁾ kâh ruhsârîn⁹⁴⁾ hayâl eyler gönül*
Pür-belâ vü bi-şafâyim in ü ânt görmesem

88) U ist. divanu: *Baqmadî hâl ü dil-i zârîm ol yâr benüm*

89) U ist. divanu: *Zülf-i ruhsârûna dil verdüm ise ben ey mâh*. Sarajevska verzija mi se činila prikladnija s obzirom na mistično tumačenje ovih stihova.

90) Tj. u pijanstvu tetura i posrće od zida do zida

91) Pjesnik aludira na kur'ansku priču o stvaranju čovjeka kada je Allah izvadio iz slabina Ademovih sjeme svih njegovih potomaka da bi ih upitao: »Nisam li ja vaš gospodar?« Taj »prvobitni sporazum« je omiljeni motiv u mističkoj poeziji.

92) Kao i prethodni gazel i ovaj je u sarajevskom divanu dvaput prepisan.

93) U ist. divanu: *zülfün*

94) U ist. divanu: *ruhsaruñ*

- 4 *Nice gündür görmedüm ol âftâb-î câlemi*
Bes caceb midür zemîn ü âsmânî görmesem
- 5 *Dûzah eyler âteş-i sinem bihişti ey gönül*
Anda dahî ol civân-î mihribânî görmesem
- 6 *Çeşmüme qılca görünmez varî yogî câlemün*
Bir nazar ol mâmiyân gonca-dehânî görmesem
- 7 *Anî görmekdür murâdum her nazarda Vahdeti*
Lâ cerem hergiz falân ben falâni görmesem.

PREVOD:

- 1 Sa stopa starješine skrećem ako ovu mladost ne vidim
 Za svjetlost je slijepo moje oko ako to sunce ovog svijeta ne vidim
- 2 Ruševinu tijela napustiti, ej srce, i čitav svijet, neću moći
 Duša mira neće imati ako voljenu ne vidim
- 3 Čas njen uvojak, čas njeno lice zamišlja srce
 Pun sam jada i bez spokoja ako Ovo i Ono ⁹⁵⁾ ne vidim
- 4 Koliko je dana kako ne vidjeh to Sunce vasiono
 Je li onda čudno ako zemlju i nebo ne vidim?
- 5 Raj će paklom učiniti vatra mojih grudi, ej srce
 Ako tog voljenog mladića ⁹⁶⁾ više ne vidm
- 6 Za sve na svijetu slijepim će me učiniti
 Jedan pogled, njen vitki stas i pupoljak-usne ako ne vidim
- 7 Svakim pogledom želim nju da gledam, o *Vahdeti*
 Bez sumnje, makar nikad nikog drugog ne vidim.

10.

- Sarajevo, Gazi Husrev—begova biblioteka. Mskp. 3049, str. 51b
- Sarajevo, Gazi Husrev—begova biblioteka. Kadićev zbornik. Mskp. bez sign. III, str. 86
- Istanbul, Süleymaniye ktp. Selim Ağa. *Haşim Paşa*. Mskp. 85/2, str. 20a, 20b

- 1 *Feyd-i Feyyâd ezelden qudret-i âtârî gör*
Taş u taşî zeyn eden ezhâr ile envârî gör
- 2 »ğannatu l-ma'wâ« degil mi câlem-i hâk ü bahâr
Dide-i cibretle »tağrî tahta-hâ l-anhâr«î gör
- 3 *Bâğ u büstânî* ⁹⁷⁾ *teferrüc êtmege »caynu l-yaqîn«*
Qudret-i Settâr'a baq sırr-î »ûlû ⁹⁸⁾ *l-ebşârî« gör*

95) Sadašnji i budući život

96) Opčinjenost ljepotom golobradog mladića (koji simbolizuje Boga i Božje savršenstvo) omiljen je motiv u sufijskoj poeziji

97) U ist. rukopisu: *bâğ-î büstânî*

98) U sarajevskom rukopisu Vahdetijeva divana ima jedan suvišan elif.

- 4 *Muḥî-i bi-minnetiîn nicmetlerin êdiip harâb*
Bâtîn eşcârdan zâhir olan etmârî gör
- 5 *Şeş cihetle çâr cunşurdan bu nuṭqî gûş qîl*
Nevbahâr oldî zuhûr-î qudret-i Cebbâr'î gör
- 6 *Nûr-i Haq'dur kim tecelli eylemişdür hâkden*
Feyd-i eflâk ile sîrr-î haḍret-i Settâr'î gör
- 7 *İşte cennet işte rîdvan işte yârân-î safâ 99)*
Her nazarda Vahdetî nûr-i cemâl-i Yar'î gör.

PREVOD:

- 1 Gledaj snagu vječnih tragova blagoslova Plemenitog
Gledaj cvjetove i svjetlost što brdo i kamen ukrašavaju
- 2 »Bašta okrilja«¹⁰⁰) nije li svijet zemlje i zelenila
Okom čuđenja gledaj kako »teku pod njom rijeke«¹⁰¹)
- 3 Da »oko izvjesnosti«¹⁰²) radosno šeta vrtom i vinogradom
Gledaj moć Onog koji zaklanja¹⁰³), vidi tajnu razboritih
- 4 Okani se hrane koju daje nezahvalni
Gledaj plodove Vidljivog¹⁰⁴) sa drveta Skrivenog¹⁰⁵)
- 5 Slušaj ove riječi sa šest strana i četiri elementa:
Stiglo je proljeće, gledaj odraz snage Svemoćnog
- 6 Svjetlo Istine koje se iz zemlje ukazalo,
Obilje nebesa i tajnu Onog koji zaklanja gledaj
- 7 To vam je rajska bašta, to vam je mjesto zadovoljstva,
o drugovi u veselju
U svemu što vidiš, *Vahdeti*, gledaj svjetlost ljepote Voljenog.

11.

- Sarajevo, Gazi Husrev—begova biblioteka. Mskp. 3049, str. 51b
— Istanbul, Süleymaniye ktp. Selim Ağa. *Haşim Paşâ*. Mskp. 85/2, str. 20a

- 1 *Mâh-î rûyüü ideli pertev-i mihrin izhâr*
Qanda baqşam görinür çeşmüme nûr-i dîdâr
- 2 *Ṭûtî-i cân qafes-i tende neler söyler idi*
Yâr-i şekker-lebiûn olsa rûhî ayna-dâr

99) U sarajevskom divanu i kod Kadića: *üşte rîdvan üşte cennet, üşte, yârân-î safâ*

100) Na arapskom jeziku. Kur'anska slika raja.

101) Na arapskom jeziku. Kur'anski opis raja.

102) »caynu l-yaqîn« (oko izvjesnog). Jeedan od stepena spoznaje prema islamskom misticizmu, kao niži stupanj prethodi mu »znanje izvjesnog« (cilmü l-yaqîn).

103) Koji zaklanja grijeha (Bog).

104) Riječ *zâhir* ovdje označava vidljiv spoljašni svijet kao odraz Boga, jedine realnosti.

105) *Bâtin* — skrivena suština, bit svih stvari, Bog.

- 3 *Bâr u ber ki yogiken bâğ-î firâqunda seniîn*
Dil-i bimârum umar meyve-i vaşliîn her bâr
- 4 *Âteşi-mihr-i ruhuîn tâbînda* ¹⁰⁶⁾ *yanmaz dil ü cân*
Ebr-veş sâye şalarsa ¹⁰⁷⁾ *ser-i zülfiîn ey yâr*
- 5 *Biz ki mürğân-i ûlâ* ¹⁰⁸⁾ *ecnihayuz* ¹⁰⁹⁾ *Vahdetijeve*
Arşa pervâz ederüz niyete ki rûh-i tayyâr.

PREVOD:

- 1 Otkako mjesec tvoga lica svjetlošću sunca zasja
 Svjetlost tvog lika moje oko vidi kamo god pogledam
- 2 Papiga duše u kavezu tijela šta bi sve govorila
 Da duša drage šećernih usana ima ogledalo
- 3 Dok u vrtu rastanka s tobom nema voćke ni ploda
 Bolesno moje srce uvijek se veseli plodovima ponovnog sastanka
- 4 Srce i duša neće sagorjeti u vrelini plamena sunca tvoga lica
 Samo ako poput oblaka baci sjenku kraj tvog solufa, o voljena
- 5 Mi sino krila prvih ptica, o *Vahdeti*
 Letimo prema Aršu ¹¹⁰⁾ stremeći duši koja lebdi.

12.

- Sarajevo, Gazi Husrev—begova biblioteka. Mskp. 3049, str. 51b
- Sarajevo, Gazi Husrev—begova biblioteka. Kadićev zbornik. Mskp. bez sign. III, str. 2
- Sarajevo, Gazi Husrev—begova biblioteka. Kadićev zbornik. Mskp. bez sign. III, str. 86
- Istanbul, Süleymaniye ktp. Selim Ağa. Haşim Paşa. Mskp. 85/2, str. 24b

- 1 *Yasum taşqın sitârum düşkün ey qamer-i âl baq* ¹¹¹⁾
Ki benden üstün olmışdur yanında her alçaq
- 2 *Kitâb-î vechüni nâ-dâna cârđ êtdiîn baña ragmen*
Ëilâf-î sûret-i hükmi-kütübdür âyetiîn muţlaq
- 3 *Beniüm âh-î sehergâhumla eşk-i şebnemümdendür*
Saña gül gibi açılmaq baña âteş gibi yanmaq
- 4 *Sevâd-i haţtuñi aya ne bilsün her cara câhil*
Kitâb-î Fadl-î Yezdâni ne fehmi eyler deli ahmaq
- 5 *Neden ey Vahdeti şer-i selisün mâ-i câridür*
Meger âyât-î didârın saña carđ eylemişdür Haq.

106) U istanbulskom divanu: *tâbîna*107) U ist. divanu: *şalarsa*108) U ist. divanu: *mürğân yolî*109) U ist. divanu: *yavuz*

110) Božanski prijesto

111) U istanbulskom divanu kao i u pjesmi na 2. stranici Kadićeve hronike stoji: *qamer-i elyaq*. U drugom prijepisu pjesme na stranici 86. kod Kadića stoji: *qamer-i elbaq*. Ista riječ se nalazi i na margini u liniji sa datim stihom u rukopisu sarajevskog divana. Pošto je skoro sigurno da je Kadić Vahdetijeve stihove prepisivao iz sarajevskog divana (GHB 3049), koji je bio u njegovom vlasništvu, zaključujem da je verzija iz starijeg rukopisa tačnija.

PREVOD:

- 1 Suze su me preplavile, koprena mi je pala, gledaj
rumeni mjeseće
Kako je da bude uz tebe od mene dostojniji svaki
nitkov
- 2 Knjigu svoga lica neznalici si pokazala, meni uprkos
Sasvim oprečni poruci i izgledu knjiga tvoji su ajeti
- 3 Od mog jutarnjeg uzdaha i rose mojih suza
Tebi je poput ruže se otvoriti, meni poput vatre
gorjeti
- 4 Ispisane redove crta tvoga lica kako da zna svaka
crna neznalica?
Kako da razumije knjigu Fazlullahovu¹¹²⁾ glupak i budala?
- 5 Zašto su, *Vahdeti*, tvoji stihovi tečni kao voda?
Zar ti je ajete svog lica pokazao Bog?

13.

- Sarajevo, Gazi Husrev-begova biblioteka. Mskp. 3049, str. 52a
— Istanbul, Süleymaniye ktp. Selim Ağa. Haşim Paşa. Mskp. 85/2, str. 20a

- 1 *Mîhr-i rûyûn ne bülend ahter ü* ¹¹³⁾ *mâh hoş olur*
Gâh ki ¹¹⁴⁾ *maẖhar-ı düşenüñ yeri şehâ âteş olur*
- 2 *Yalvarup her ne qadar yâra düşünseñ ey dil*
Göñül âlçaqlıgın atmaz o qadar ser-keş olur
- 3 *Gûşe-i mey-kede vü künc-i harâbât-i muğân*
Ne güzel eylenecek cây-i hoş u ¹¹³⁾ *dil-keş olur*
- 4 *Kes ragibüñ başını kâfir-i bi-dîn yerine*
Qadem-i şâha revân etmek için piş-ke ; olur
- 5 *Dilde gâmzeñ* ¹¹⁵⁾ *var iken çâr* ¹¹⁶⁾ *müjüñ yâd etsem*
Vahdeti-ves bir iken dârd-i derûnum beş olur.

PREVOD:

- 1 Kako je visoko sunce tvoga lica zvijezde i mjesec su zbunjeni
Mjesto koje obasja, o kralju, u vatru se pretvara
- 2 Koliko god voljenu molio i tugovao, ej srce
Jad iz srca nećeš izbiti, toliko je nepokorno postalo

112) Stih se može dvojako tumačiti što je, očito, i bila pjesnikova namjera:
knjiga Fazlullahova tj. »Džâvidân-nâme«, odn. *knjiga milosti Božje*
(*faql-î Yezdân*) tj. ljudsko lice.

113) U ist. rukopisu bez »vav«-a.

114) U ist. rukopisu: *gâne*

115) U ist. rukopisu: *gâmzuñ*

116) U sar. rukopisu: *çâre*

- 3 Ugao krčme i podruma s vinom
Kako ugodno i srcu mило mjesto užitka postade
- 4 Odrubi glavu suparniku namjesto nevjernikove
Biće to poklon da bi stigao do stope Sahove
- 5 Kad se sjetim tvojih trepavica ¹¹⁷⁾ dok mi trepere u srcu
Dok je neko kao *Vahdeti* jedan, pet mu je bolova u srcu.

14.

- Sarajevo, Gazi Husrev—begova biblioteka. Mskp. 3049. str. 52a
— Istanbul, Suleymaniye ktp. Selim Ağa. *Haşim Paşa*. Mskp. 85/2, str. 23b

- 1 *Şanma ey dil kâkûlin* ¹¹⁸⁾ *ol mâh pür-çîn eylemiş*
Müşk-i terden başına bir hoş carağ-çîn eylemiş
- 2 *İki çeşmin* ¹¹⁹⁾ *iki şehbâz eyleyüp dil şaydine*
İki zülfin ¹²⁰⁾ *fi-l-metel şâhin ü lâçîn eylemiş*
- 3 *Çîn seher zülfin* ¹²¹⁾ *tağtmiş var ise bâd-î şabâ*
Bâ-yî müşk ile serâser câlemi çîn eylemiş
- 4 *Ehl-i dilden gûş edilden zülf ü hattun vaşfînî*
Reşk ü gayret nâfenün yerini mâcîn ¹²²⁾ *eylemiş*
- 5 *Kıdîb edermis müddeci daevâ-yî caşq-î Yâr'da*
Vahdeti her vechle ol ¹²³⁾ *nükte-i çîn eylemiş.*

PREVOD:

- 1 Ne misli, srce, da je njen soluf taj mjeseć punim kovrdža učinio
Radi mošusnog znoja njenoj glavi čudan podturban sačino ¹²⁴⁾
- 2 Od njenih očiju napravio dva carska sokola, da love srca
A od njena dva solufa dva sokola lualice
- 3 Da ima istočnog vjetra da joj ranim jutrom raspe uvojke
Uz miris mošusa cijeli bi svijet u njih zamrsio
- 4 Pošto je od mistika slušao opis uvojka i crta lica
Mjesto gdje padne mošus—kosa dragina zavist i
ljubomora bezobzirnim učiniše ¹²⁵⁾
- 5 Laže tužilac koji sudi ljubavi za Voljenu
Vahdeti je na svakom licu umjesnu primjedbu pronašao. ¹²⁶⁾

117) Doslovno: »četiri trepavice« tj. četiri reda ili četiri linije koje tvore trepavice. Zajedno sa linijom kose i dvjema obrvama čine sedam linija koje hurufije zovu »hatt-î üm«.

118) U ist. divanu: *kâkûlün*

119) U ist. divanu: *çesmün*

120) U ist. divanu: *zülfin*

121) U ist. divanu: *zülfin*

122) U sar. divanu pogrešno: *mâcîn*

123) U ist. divanu: bu

124) Pod turbanom se obično nosi jedna platnena kapa čija je namjena da skuplja znoj.

125) Tj. mjesto na kom se kosa voljene nalazi postalo je oholo pošto mu svi zavide.

126) Tj. primjedbu koja će opovrgnuti tužbu.

15.

- Sarajevo, Gazi Husrev—begova biblioteka. Mskp. 3049. str. 52a,b
 — Istanbul, Süleymaniye ktp. Selim Ağa. *Haşim Paşa*. Mskp. 85/2, str. 33a

- 1 *Hayf ol dilbere kim câşîq-î nâ-dâna dîşe*
Yazîq ol Yûsuf Ken'ân'a ki zindâna dîşe
- 2 *Delv* ¹²⁷⁾ *mi dëdi gören ğamze-i sertîzûnde*
Benzer ol merdüme kim ħancer-i bürrâna dîşe
- 3 *Ey ħos olcâşîq-î bi-dil ki saña* ¹²⁸⁾ *bende ola*
Zülfüne beste olup çâh-î zeneĥdâna dîşe
- 4 *Mîhr-i ruĥsârunuñ* ¹²⁹⁾ *üstindeki zülf-i siyehüñ*
Benzer ol efcâya kim âteş-i sâzâna dîşe
- 5 *Bâhr-i caşqunda gören Vahdet'yi dedi hemân*
Benzer ol mâhtye kim lücce-i cummâna dîşe.

PREVOD:

- 1 Koja šteta ljepotici koja ašiku neznalici dopadne
Koja sramota Jusufu Kenanskom što tamnice dopade
- 2 »Je li to sazviježde Vodolije?« ¹³⁰⁾ rekao je ko se
zagledao u oštro bljeskanje tvoga oka
Čini se čovjeku da oštra handžara dopao
- 3 Ej, blago onom ašiku koji tvoj rob postane
U tvoje solufe bude okovan, u jamicu na tvojoj bradi upadne
- 4 Crni uvojak nad suncem tvoga lica
Sliči zmiji koja je u razbuktalu vatru upala
- 5 Ko je vidio *Vahdetija* u moru tvoje ljubavi rekao je samo:
Sliči ribi što je u dubine okeana upala.

16.

- Sarajevo, Gazi Husrev—begova biblioteka. Mskp. 3049. str. 52b
 — Sarajevo, Gazi Husrev—begova biblioteka. Kadićev zbornik. Mskp. bez
 sign. III. str. 86
 — Istanbul. Süleymaniye ktp. Selim Ağa. *Haşim Paşa*. Mskp. 85/2, str. 24b

- 1 *Eyledüm caşqunî ben câna refîq*
Dedüm »Allâh walîyyu t-tawfîq«
- 2 *Bâhr-i caşqa rûşen erbâb diliñ*
Rahmet-i Ħaqq'a olur cânî ğarîq

127) U ist. divanu pogrešno: dil

128) U ist. divanu pogrešno: baña

129) U ist. divanu pogrešno: ruĥsârunuñ

130) Poređenje svjetlucanja očiju ispod poluspuštenih trepavica sa trepenjem zvijezda dosta je često u osmanskoj poeziji.

- 3 *Sâlik-i râh ğam zülfünê âh*
Rehber oldî elem ve ğiŝsa-î refîq
- 4 *Vahdetî sâkin iken qatracadur*
Cuŝa geldüikde olur bahr-i camîq.

PREVOD:

- 1 Od ljubavi za te načinih duši prijatelja
Rekoh: »Allah, je gospodar uspjeha«¹³¹⁾
- 2 Srce ti je svijetao vođa ka moru ljubavi
Duša mu je utopljenik u milosti Istine
- 3 Derviš je tek uzdah za tvojim tamnim uvojkom
Bol mi postade vođa i priča prijatelja¹³²⁾
- 4 *Vahdeti*, dok miruje, poput kaplje je
Kad uzavrije postane duboko more.

17.

- Sarajevo, Gazi Husrev-begova biblioteka. Mskp. 3049. str. 53a
— Istanbul, Süleymaniye ktp. Selim Aga Hasim pasa. Mskp. 85/2, str. 33a

- 1 *Gel göñül cazm edâliüm, ŝevqla râh*¹³³⁾ *Necef'e*
Gün gibi yüz sürüliüm dergeh-i ŝâh-î Necef'e
- 2 *Sebzezâr-î felek*¹³⁴⁾ *ü sidre ü carŝ u tûbâ*
*Serfürû eylediler nahl ü giyâh-î*¹³⁵⁾ *Necef'e*
- 3 *Bir yalın tiğle fetîh êtdi güneŝ gerdânî*
Muqteren olmağla pertev-i mâh-î Necef'e
- 4 *Kûh-i Qâf ile felek*¹³⁶⁾, *Kacbe ve Quds u Sînâ*
ŝîğîmur hâk-i der-i carŝ-î penâh-î Necef'e
- 5 *Vahdeti, secde eder ŝems ü qamer, leyl ü nehâr*
Hâdî-i cinn ü beŝer nûr-i âla Necef'e.

PREVOD:

- 1 Dođi, srce, s čežnjom da krenemo na put za Nedžef¹³⁷⁾
Poput sunca da se poklonimo dvoru ŝaha Nedžefa¹³⁸⁾
- 2 'oljana nebeskog svoda, lotos¹³⁹⁾, Arŝ i rajsko stablo
Pokoravaju se palmama i travi Nedžefa

131) Na arapskom jeziku.

132) Igra riječi: »elem« bol, patnja; tak.: »elif-lâm-mîm« tri slova na početku druge kur'anske sure, simb. Kur'an.

133) U ist. divanu pogrešno: ŝâh

134) U ist. divanu: sebzezâr u felek

135) U sar. divanu: *nahl-î giyâh*

136) Ove riječi nema u istanbulskom divanu.

137) Mjesto u Iraku gdje je sahranjen četvrti halifa i prvi šiitski imam Ali.

138) Tj. poput sunca koje se predveće klanja zapadu.

139) Postoji priča o tome kako je Muhamed jašući zadrijemao na kamili i lotosovo stablo na koje je naišao rascijepilo se da bi on mogao da prođe.

- 3 Golim mačem Sunce je nebeski svod osvojilo
Iako je vjenčano svjetlošću mjeseca Nedžefa
- 4 Planina Kâf i nebeski svod, Kaba, Jeruzalem i Sinaj
Traže utočište u prašini dveri kolibe Nedžefa
- 5 *Vahdeti*, ničice padaju Sunce i Mjesec, noć i dan
Putokaz džinima i ljudima rumeno je svjetlo prema Nedžefu.

18.

- Sarajevo, Gazi Husrev-begova biblioteka. Mskp. 3049. str. 53a
- Sarajevo, Gazi Husrev-begova biblioteka. Kadićev zbornik. Mskp. bez sign. III, str. 2
- Sarajevo, Gazi Husrev-begova biblioteka. Kadićev zbornik. Mskp. bez sign. III, str. 86, 87
- Istanbul, Süleymaniye ktp. Selim Ağa. Haşim Paşa. Mskp. 85/2, str. 34b, 35a
- *Abdülbâki Gölpınarlı, Mevlana'daḡ Sonra Mevlevilik*, İstanbul 1953, str. 500, 501, 140)

- 1 *Qonya semtine aqer ehl-i dilüñ yaşları*
Nîñ yaşın ¹⁴¹⁾ yaşasun *đide-i hün-pâşları*
- 2 *Çarh-ı ahđarda göre* ¹⁴²⁾ *hađret-i Mevlânâ'yi*
Şems-i ekber görinür künbedinüñ taşları
- 3 *carşun altında semâc eyler iken gördi anı*
Şeb-i esrâda qavm rüsüil başları
- 4 *Nice* ¹⁴³⁾ *yıllardur o şeh gitdi aradan amma*
Şanma meydâni tehi qoydı ¹⁴⁴⁾ *ayaqdaşları*
- 5 *carş-ı ac'lâyî melekler gibi devrân ederek*
Durmadın ¹⁴⁵⁾ *dañ döner* ¹⁴⁶⁾ *üstinde* ¹⁴⁷⁾ *yoldaşları*
- 6 *Der-i izzet maqarri carş-ı berine hem-ser*
Rûh-i qudsidür olan eşigi ferrâşları ¹⁴⁸⁾
- 7 *Hân-i hünkâra gelen şavb-ı semâdan ey dil* ¹⁴⁹⁾
cisevî mâ'idedür qullarınun aşları

140) Pjesmu je objavio A. Gölpınarlı služeći se istambulskim divanom.

141) U istambulskom divanu pogrešno: *yaşun*

142) U ist. divanu: *gören*

143) U sar. divanu: *nîçe*

144) U sar. divanu i kod Kadića starija varijanta: *qodî*

145) U sar. divanu i kod Kadića: *turmadın*

146) U sar. divanu i kod Kadića: *töner*

147) U ist. divanu novija varijanta: *üstünde*

148) Ovog polustiha nema u istambulskom divanu

149) I ovaj se polustih, kao i prethodni, nalazi samo u sarajevskim rukopisima.

- 8 *Şöyle medh et eşigi âyetlerini*¹⁵⁰⁾ *Vahdetiyâ*
*Oqtusun*¹⁵¹⁾ *gökde melek nazmuña sâbâşları.*¹⁵²⁾

PREVOD:

- 1 Teku prema Konji suze derviške
Nuhovu starost neka dožive oči koje krvare
- 2 Da na modrom svodu vidi Hazreti Mevlanu
Veliko se Sunce¹⁵³⁾ nad kupolu ispelo
- 3 Gledaše ga kako pod Aršom čini »semâ«¹⁵⁴⁾
U noći otkrovenja glave svih poslanika
- 4 Koliko je već godina kako je taj šeh otišao, ali
Ne misli da su mejdan pust ostavili njegovi sljedbenici
- 5 Poput anđela koji visoki Arš oblijeću
Bez prestanka se nad njim vrte¹⁵⁵⁾ njegovi saputnici
- 6 Kapija kuće časti, uzvišenom Aršu ravna
Duh sveti je čistač njihovoga praga
- 7 Stigla sa neba za sto vladara¹⁵⁶⁾, ej srce
Hristova trpeza jelo je njegovih robova
- 8 Slavi tako njihov prag, ajete njihove, o *Vahdeti*
Anđeli na nebu neka se dive tvojim stihovima.

19.

— Sarajevo, Gazi Husrev-begova biblioteka. Mskp. 3049. str. 53b

- 1 *Özüni bil ki haqîqat pederün Adem'dür*
Aşl u nesl ü nesebiün mü'min iseñ Hâtem'dür
- 2 *Yüziün ol muşhaf-î haqdur ki anî yazdı Hüdâ*
Demün ol mürdeleri zinde q'lan hoş demdür
- 3 *İbn-i vaqt ol dem edüp Adem iseñ bil bu demi*
Ki bu demden garađ-î tâm hemân bir demdür
- 4 *Qoma elden etegin pie-i muğânun haber ol*
Adamî Adem eden dünyâda bir hem-demdür
- 6 *Qalb-i mü'min dürür ol Ka'be-i Haq Vahdetiyâ*
Macrifet anda hemân Kevter ile Zemzem'dür.

150) Ovu je riječ *Gölpınarlı* pročitao kao »itlerini« što bitno mijenja značenje. Inače, u jednom od dva prijepisa pjesme u Kadićevom zborniku (str. 2) nad početnim elifom nalazi se znak »medde« koji označava dugi vokal »â« i upućuje na to da riječ treba čitati kao »âyetlerini«

151) U ist. divanu i kod Kadića novija varijanta: *oqusun*

152) *şâbâşları*

153) Igra riječi: *Şems* — sunce; nadimak Šemsuddina Tebrizija

154) Mevlevijski ritual praćen muzikom i plesom

155) Mevlevije su na Zapadu poznatiji kao »whirling dervishes« ili »derviši koji se vrte«

156) Mevlane

PREVOD:

- 1 Spoznaj sebe, jer uistinu, tvoj je otac Adem
Rod tvoj, preci i potomstvo, ako si vjernik, je Hatem
- 2 Tvoje je lice ta knjiga istine što je ispisa Bog
Dah je tvoj taj dobri dah koji proživljuje mrtve
- 3 Budi sin vremena ¹⁵⁷⁾, uzdahni ,ako si Adem ¹⁵⁸⁾ prepoznaj
taj uzdah
Jer sam cilj tog uzdaha tek je jedan dah
- 4 Ne puštaj iz ruke skut učitelj, obavijesti se
Ko od čovjeka Adema čini jedini je na svijetu prijatelj
- 5 Srce vjernika je ta Kaba Istine ¹⁵⁹⁾, o *Vahdeti*
Znanje je u njemu istog trenu sam Kevser ¹⁶⁰⁾ i Zemzem. ¹⁶¹⁾

20.

- Sarajevo, Gazi Husrev-begova biblioteka. Mskp. 3049, str. 111a
- Istanbul, Suleymaniye ktp. Selim Ağa. Hasim Pasa. Mskp. 85/2, str. 25b

Mertîye-i Vahdeti l-Bosnevi d-Dobrûnî berây-î
Halil Beg »rahîma-humâ l-lâhu ta'âlâ« ¹⁶²⁾

- 1 *Destârîni zeyn etmek için ehl-i cenânuñ*
Bir goncasın aldî felek âl-i Ramadân'ın
- 2 *Bir gonca idi şûret ile* ¹⁶³⁾ *ma'nâda amma*
Verd-i ter ü zîbâsî idi gülşen-i cânun
- 3 *Cân ile cihân aña bahâ olmaya hâşâ*
Bîñ kerre bahâsına deger cân u cihânuñ

157) Postoji izreka: »Aş-şûfi huwa bnu waqti-hi« (Sufija je sin svoga vremena)

158) Igra riječi: čovjek; Adam

159) Aluzija na hadis: »Srce vjernika je Božja kuća« (Qalbu l-mu'min baytu l-lah)

160) Ime rijeke u raju.

161) Izvor u dvorištu Kabe u Meki.

162) Samo u sarajevskom divanu. Prema Handžiću pomenuti Halil-beg je sin Davud-bega Ramadan-oglu koga spomanje i Mehmed Surejja. Ime Halil-begove porodice (ili očevo ime) zaista je bilo Ramadan, što se vidi iz prvog stiha. Međutim, pomenuta osoba i naš pjesnik nisu bili savremenici (dijeli ih preko devedeset godina), Halil-beg nije bio posebno značajna ličnost, nije bio Bosanac, niti je, koliko se zna, bio pjesnik, pa bi bilo vrlo čudno da Vahdeti njemu posvećuje elegiju, posebno toliko godina nakon smrti. Iz pjesme je vidljivo da je Halil-beg bio Vahdetijev istomišljenik o čemu kod Surejje nema ni pomena. Uz to, pjesnik stalno aludira na pokojnikovu mladost, a Handžićev Halil-beg je umro u poznoj životnoj dobi. Mišljenja sam da nije riječ o istoj osobi. Inače, Halil-beg Ramadan-oglu bio je beg Adane gdje je i umro 919. hidžretske godine nakon 34 godine službe. (*Mehmed Türeyyâ, Sicill-i cotmânî, II, str. 283*)

163) U ist. divanu: *şûret-ü ma'nâda*

- 4 *Cân bülbülüni şevqla feryâda getürdi*
Hicrân iginiüñ hârî bu hazânuñ
- 5 *Açılmadın açıldı yine gül gibi ey dil*
Qopdı qarasî işledi bu dağ-î nihânuñ
- 6 *Âteş urup âfâqa güneş gibi serâser*
Yandirdi cihâni bu gönül âh u fiğânuñ
- 7 *Çullar bürinüp göñde gezer ebr-i siyeh-veş*
Yaşlar aqîdur ¹⁶⁴⁾ nâle eder halqî zamânuñ
- 8 *Mânend-i revân gelmiş idi cismüme Haq'dan*
Tiz ¹⁶⁵⁾ gitdi dilâ qalmadı ol rûh-i revânuñ
- 9 *Fânî imiş ey dide gül ü ¹⁶⁶⁾ nergisi hayfâ*
Pejmürde olur gülleri bu bâğ-î fenânuñ¹⁶⁷⁾
- 10 *Bâqî êde Haq Vahdetiâ bâqî qılanî ¹⁶⁸⁾*
Paşayî edüp devletle şadr-î cihânuñ
- 11) *Şâm u Haleb ü Mişir'la Bağdâd'a varınca ¹⁶⁹⁾*
Ĥem-râhî ola Ĥiğîr nebî Faql-î Ĥüddâ'nuñ ¹⁷⁰⁾
- 12 *Dünyâda ve uhrâda vürüp cümle murâdın*
Âmâde êde devletini kevn ü mekânuñ¹⁷¹⁾

PREVOD:

Elegija Vahdetija Bosanca Dobrunjanina za Halil-begom, smilovao im se uzvišenj Allah

- 1 Dobrim ljudima turban da bi zakitilo
Jedan pupoljak Nebo uze iz porodice Ramadanovih
- 2 Pupoljak bješe likom i bićem, ali
Krasna svježa ruža iz dušina ružičnjaka
- 3 Ne dao Bog da mu mjera bude duša i svijet
Hiljadu puta vredniji je od duše i svijeta
- 4 Slavuja duše čežnjom je do plača doveo
Trn drveta rastanka i bol ove jeseni
- 5 Još nerascvjetan rasu se poput ruže, ej srce
Raspuće se i okiti zemlju ove skrivene planine
- 6 Rasplamtjevši se s kraja na kraj horizonta poput sunca
Zapalilo je to srce ovaj svijet plača i uzdaha
- 7 Umotavši tijelo u marame ¹⁷²⁾ prolaze poput crnog oblaka
Suze lije i nariče narod ovog vremena

164) U ist. divanu: *aqîdup*

165) U ist. divanu: *tez*

166) U ist. divanu bez »vav«-a.

167) U sar. divanu: *cînânuñ*, čime stih gubi smisao.

168) U sar. divanu: *qılanîñ*

169) U ist. divanu: *Şâm u Haleb Mişir ile Bağdâd'a varınca*

170) U sar. divanu: *Fadli Ĥüddâ'nuñ*

171) Ovog stiha nema u istambulskom divanu.

172) Doslovno: u prekrivače za glavu koje muslimanke nose prilikom molitve, kao i u žalosti.

- 8 Iz Istine poput duše dođe u moje tijelo
I hitro ode, ne zadrža se, ta živa duša
- 9 Kratka vijeka bi, ej oko, njegov narcis i ruža, avaj!
Svenuše cvjetovi ove bašte nestanka
- 10 Besmrtnim će Bog učiniti, o *Vahdeti*, onog što
besmrtna djela čini
Pašom će ga učiniti sa vladavinom u grudima ovog
svijeta
- 11 Pošto je dospio do Damaska i Halepa, Kaira i Bagdada
Postade Hizr ¹⁷³⁾ i saputnik proroka Fazlullaha
- 12 Dade sve želje na ovom i onom svijetu
Da bi bio spreman vladati zemljom i nebom.

HRONOGRAMI

21.

— Sarajevo, Gazi Husrev-begova biblioteka. Mskp. 3049, str. 223a

Vahdeti

- 1 Bu fenâdan bâqî meyl étđi beqâya cânla
»Nâ-gehân geçđi *Ĥoca*¹⁷⁴⁾ Saçduddîn«¹⁷⁵⁾

PREVOD:

- 1 *Bu fenâdan bâqî meyl étđi beqâya cânla*
»Nâ-gehân geçđi *Ĥoca* ¹⁷⁴⁾ Saçduddîn«¹⁷⁵⁾

173) Legendarna ličnost koja je postigla besmrtnost pijući iz Izvora života.

174) Pisano kao: hawadže

175) Zbrajanjem brojčane vrijednosti pojedinih slova u drugom dijelu bejta dobijamo hidžretsku 1008. (hriš. 1599/1600) godinu, kada je Hodža Sa-deddin zaista i umro. Ovo je jedna od pjesama koje dokazuju da po-datak o 1007. h. godini kao godini Vahdetijeve smrti ne može biti tačan.

176) Hodža Sadeddin rođen je 943. h. godine u Istanbulu u vrlo uglednoj porodici (otac mu je bio jedan od nedima sultana Selima), pohađao predavanja čuvenog Ebu Suuda, radio kao muderis u više mjesta da bi najzad stupio u službu kao učitelj princa Murata. Po Muratovom ustoličenju 982. biva postavljen za reisa-e-ulema. 1003. godine, po do-lasku na prijesto Mehmeda III sačuvao je položaj, iskoristio pohod u Mađarsku i 1006. postao šejhul-islam. Ostao je na tom položaju godinu i osam mjeseci i umro 12. rebiul-evvela 1008. Napisao istoriju Tâđž ut-tevârîh u dva sveska, koja obuhvata biografije sultana, učenjaka i šejhova svog vremena, kao i mnoge komentare knjige iz raznih na-uka. (*Şemsuddîn Sâmî, Qâmûsu l-aclâm*, Istanbul 1311. h., IV, str. 2568)

22.

— Sarajevo, Gazi Husrev-begova biblioteka. Mskp. 3049, str. 223a

Vahdeti

- 1 *Temâşâ-yî bihişte teşne iken nâ-gehân müftî
Elinden sâqî-i dehriûñ ecel peymânesin içdi*
- 2 *Dedi fevtine anuñ Vhđeti târiğ içiñ hâtif
»İmâdüddin olan müftî dünyâ âh kim geçdi«*

PREVOD:

- 1 Šetnje rajem dok je bio željan¹⁷⁸) iznenada muftija
Iz ruke krčmara vremena čašu smrti ispi
- 2 Reče *Vahdeti* unutarnji glas kao hronogram njegovoj smrti:
Muftija koji bješe »stub vjere«¹⁷⁹), ah, kako prođe ovim svijetom.

23.

— Sarajevo, Gazi Husrev-begova biblioteka. Mskp. 3049, str. 225b

- 1 *Istedüm tarihin anuñ Vahđeti hâtif dedi
»Qader ile ¹⁸⁰) sultân Aḡmed oldî mülke pâdişâh.«*

PREVOD:

- 1 Poželjeh mu sačiniti hronogram, *Vahđeti* izreče unutarnji glas:
Sudbom sultan Ahmet posta carstvu padišah.

24.

— Sarajevo, Gazi Husrev-begova biblioteka. Mskp. 3049, str. 237b
Birisiniñ mezâreş nevişte.

177) Na istoj stranici se nalazi još nekoliko hronograma različitih pjesnika posvećenih istoj osobi iznad kojih stoji natpis: *Müftî-l-enâm merḡûm Büstân-zâde Efendi'nün fevtine olan târihleridiür* (Hronogrami smrti pokojnog muftije Bostan-zade efendije). Zbrajanjem brojčanih vrijednosti pojedinih slova u posljednjem stihu dobijamo hidžretsku 1006. godinu (hriš. 1597/1598.).

178) Igra riječi: *teşne* — željan; žedan

179) »*İmâdu d-din*«, moguće ime pomenutog muftije.

180) U rukopisu kojim sam raspolagao ove dvije riječi su napisane kao jedna, sa neznatno izmijenjenim značenjem. Pošto je sultan Ahmed I stupio na prijesto 29. 12. 1603. godine koja odgovara hidžretskoj 1012. godini, a zbrajanjem brojčane vrijednosti slova u drugom dijelu stiha dobijamo broj 1011, to je vjerovatno prepisivač izostavio jedan elif. Na osnovu ove pjesme možemo zaključiti da je Vahdeti 1603. (vjerovatno i naredne godine) bio živ, te da je podatak, koji donose svi njegovi biografi, po kojem je umro 1598. svakako pogrešan.

- 1 *édüp niyyet temâşâ-yî bihişte*
Cinâna câzim oldî gitdi Neveî
- 2 *Var idi şoḡbet-i ervâha şevqî*
Verüp cânîn o devqa yetdi Neveî
- 3 *Dedüm ey Vahdetî târîḡ-i fevtin*
»adem gülzârîni cây etdi Neveî«.

PREVOD:

Natpis na nečijem grobu

- 1 Namjerivši da šeta rajem
U rajske se vrtove uputio, otišao je Nevi¹⁸¹⁾
- 2 Čeznuo je da s dušama razgovara
Dajući dušu do zadovoljstva je došao Nevi
- 3 Rekoh, o *Vahdeti*, hronogram njegove smrti:
Ružičnjak ništavila nastanio je Nevi.

NAPOMENA:

Kod citiranja arapskog teksta služio sam se opšteprihvaćenim ZDMG sistemom transkripcije, osim u izrazima koji su kao termini ili uobičajene fraze udomaćeni i u turskom jeziku. Kod turskog teksta Vahdetijevog divana služio sam se istim sistemom, s tim što sam vokale bilježio onako kako se izgovaraju u turskom jeziku ili, tačnije, kako su se izgovarali u vrijeme kad su pjesme nastale. Slovo *د* bilježio sam kao: *ñ*, a slova *dž*, *č*, *š*, *ž*, *v* onako kako se bilježe u savremenom turskom jeziku.

181) Nevi — poznati osmanski pjesnik, Vahdetijev savremenik. Radio je kao muderis u više mjesta i pisao vrsne stihove, ponajviše u formi gazela. Umro u Istanbulu 1599. godine. Pošto je prijateljevao sa Bakijem sasvim je moguće da ga je naš pjesnik i lično poznavao.

R E Z I M E

HURUFIJSKI PJSNIK VAHDETI BOSNEVI I NJEGOV DIVAN

Heretička kurufijska sekta nastala krajem 14. vijeka u Iranu, iako nakon samog osnutka izložena surovim progonima, održala se do polovine 17. vijeka, a njena učenja, modifikovana i uklopljena u učenja drugih bratstava, posebno beктаšijsko, do danas. Tumačeći Kur'an na krajnje ezoteričan način, gdje su bitnu ulogu igrali brojčana vrijednost pojedinih slova arapsko-perzijskog alfabeta i njihov međusobni odnos (odatle i ime »Hurufi *ḥurūf-ar.* slova) kao i traženje ekvivalenata tim slovima u ljudskom licu kao »drugoj knjizi božjoj«, pripadnici sekte izazvali su srdžbu vjerskih čistunaca i predstavnika zvanične ortodoksije što je uslovalo tragičnu sudbinu njenih protagonista, pa i samog osnivača reda Fazlullaha Esterabadija, ubijenog 1394.

U poznatim progonima heretičkih bratstava u Bosni polovinom 16. vijeka uz bosanske hamzevije stradale su i hurufije. Pripadnik i, rekli bismo, apologet ove sekte bio je pjesnik-svađalica i, sigurno ne uvijek dobrovoljno, lualica Ahmed Vahdeti koji je iz rodnog Dobruna slao satire i rugalice predstavnicima vlasti i ortodoksne uleme koja mu je vjerovatno i prišla pogrdni nadimak »*mülhid*« — raskolnik.

O Vahdetiju se kod nas jako mnogo pisalo, ali je u stvari godinama variran jedan jedini rad, članak M. Handžića iz 1936. godine, bez rada na primarnim izvorima tj. rukopisima.

Poezija Ahmeda Vahdetija hermetična je i teška za razumijevanje ne samo zbog niza pjesničkih simbola i sufijskih termina uobičajenih u takvoj vrsti poezije, već i zbog velikog broja skraćenica i »šifri« koje imaju cilj da otežaju razumijevanje teksta onima koji »u hurufijsku tajnu nisu posvećeni«. Neke od njih su i autoru ostale nerazjašnjene i na takva mjesta on čitaocu obraća pažnju. Takođe, pitanje nominalne Vahdetijeve pripadnosti nekom derviškom redu (iako najviše argumenata ima za tvrdnju da je bio mevlevija) autor ostavlja otvoreno.

Pjesnikov divan čini 139 pjesama na turskom jeziku rasutih po desetak rukopisnih medžmua u Istanbulu, Bursi, Sarajevu, Skoplju i Mostaru. U radu pod gornjim naslovom autor, uz pregled dosadašnjih istraživanja i pokušaj rekonstrukcije pjesnikove biografije, donosi dvadesetak Vahdetijevih pjesama, uglavnom gazela, uz sav kritički aparat i, ponekad neophodna, objašnjenja. Od novih podataka o Vahdetijevom životu vjerovatno je najznačajniji onaj koji obara opšteprihvaćenu tvrdnju Rijazija da je Vahdeti umro 1598. godine, naime dva Vahdetijeva hronograma napisana su nakon te godine. Rad se temelji na dva dosad poznata primjerka pjesnikovog divana (Istanbul, Süleymaniye ktp. Selim Ağa. Haşim Paşa. 85/2; Sarajevo, GHB, 3049) i sažetak je znatno opširnijeg rada sa istom temom.

HURUFI POET VAHDETI BOSNEVI AND HIS DIVAN

Although the heretic Hurufi sect, founded at the end of the 14th century in Iran, was from the very beginning exposed to ruthless persecutions, it survived until the middle of the 17th century, while its religious learning, modified and adapted to the learning of other brotherhoods (especially the Bektashi one) was maintained until the present day. By interpreting Kur'an in a highly esoteric way, (where very important issues were numeral values of particular letters of the Arabic-Persian alphabet and their mutual relations (thus the name »Hurufi« hurûf-ar. letters) as well as the search for equivalents to these letters in the human face as the »second book of God«), the members of the sect provoked anger of religious puritans and representatives of official orthodoxy, this causing their tragic destiny, so that the founder of the order himself, Fazlullah Esterbadi was murdered in 1394.

In the notorious persecutions of heretic and mystic brotherhoods in Bosnia in the middle of the 16th c., both Bosnian Hamzevis and Hurufis were destroyed. A member and apologist of this sect was Ahmed Vahdeti, »the quarrelling poet« and wanderer (though not always of his own free will), who sent satires and mock-poems from his native Dobrun to representatives of the authorities and the orthodox *ulema*, by whom he was probably given his pejorative name »mülhid« — »the schismatic«.

Quite a lot has been written about Vahdeti by our scholars, but in fact all these have been variations of a sole paper by M. Handžić from 1936., without reference to the primary sources i. e. manuscripts.

The poetry of Ahmed Vahdeti is hermetic and hard to understand, not only because of varied poetic symbolism and sufi terms usual in such kind of poetry, but also because of a great number of abbreviations and »codes« aimed at encumbering comprehension of the text by those »who were not let in the Hurufi secrets«.

The author himself was unable to decode some of them and to these draws the reader's attention. Also, the question of Vahdeti's actual membership in a particular Dervish order (although most arguments point to his belonging to Mevlevi's) remains open.

The poet's divan consists of 139 poems in Turkish, scattered in a dozen of manuscript *magmu'as* in Istanbul, Bursa, Sarajevo, Skopje and Mostar. In the paper with the title given above the author includes, apart from the review of up to date researches and an attempt to reconstruct the poet's biography, about twenty poems by Vahdeti, mostly ghazals accompanied with the whole critical apparatus and sometimes necessary explanations.

From new data on Vahdeti's life, the most important piece of information is probably that which revokes the generally accepted claim of Riazi that Vahdeti died in 1598. Namely, Vahdeti's two chronograms were written after this year. The paper is based on the two known copies of the poet's divan (Istanbul, Süleymaniye ktp. Selim Ağa. Haşim Paşa. 85/2; Sarajevo, GHB, 3049) and represents the summary of a much larger paper on the same subject.